

В. ВИННИЧЕНКО.

Чорна Пантера і Білий Медвідь.

Песа на 4 дії.

О С О В И:

Корній Каневич (*Білий Медвідь*) — мистець.

Ганна Семеновна — його мати.

Ріта (*Чорна Пантера*) — його жінка.

Сніжинка.

Мулен — критик, журналіст.

Мігуелес.

Блек.

Штіф

Кардинал.

Сафо.

Лемоньє.

Мімі.

Янсон.

Лікар.

Пожилиці з будинку, публіка, музики і ґарсони в кафе.

Мистці, їх коханки і моделі.

Д І Я І.

Велике ательє; в лівій стіні ззаду двері в кімнату Ріти. Задня стіна-склянка, в ній двері на спільну веранду, скло матове на зріст людини. Трохи далі двері в коридор. По над лівою стіною широка канапа, посередині стіл для їжі. Зправа на самому краю кона стоїть велике завішене білим полотном, на якому, коли його одгинають і повертають, видно фігуру жінки схожої до Ріти, що схилилась над дитиною. На стінах не видно малюнків, тільки рисунки вуглем або олівцем.

В ательє Ганна Семеновна. Повна, поважна пані з добрим білявим лицем і розумними великими очима. Ходить обережно повз двері, що на веранду і з заклопотаною цікавістю непомітно заглядає туди. В розчиняні двері далеко видно покрівлі будинків города, а на переді фігури людей, які горяче балакають між собою. Видно столик, на якому стоїть машинка спіртова, а на ній варить ся щось у бляшаний ривочці. Над риночкою клопотливо порається Мігуелес, горбоносий, смуглявий юнак в оксамитовому піджаці. Видно иноді спокійно-флегматичну постать рудого Блека з червоними баками, виголеними вусами і підборіддем. Він ходить, зажавши руки в кишені бурих, широких, оксамитових штанів, які носять італійські робітники.

Щось помітивши, Ганна Семеновна швидко йде в ліві двері, силкуючись, щоб її не побачили.

Зараз же за нею входить в ательє Корній. Великий, трохи незграбний, мішкуватий, має довге, пишне, біле волосся, як грива, лице схоже на лице Ганни Семеновни, також з виразом доброї, спокійної сили. Нахмуренно обома руками розчісує волосся назад і дрібними кроками товстих ніг ходить по ательє, поглядаючи часом у двері на веранду. Сідає на канапу. Через якусь хвилину входить Ріта з веранди. Дуже тонка, гнучка, одяглена в чорне, лице з різкими рисами, розвиненими щелепами. Лице жагуче, майже дике і грубе, але гарне.

Пильно й з жадним задоволенням вдивляючись в Корнія, підходить до його. Немов здивовано говорять;

ЛНВістник 1911, кн. VI

21

— Що з тобою, Нію? Чого ти так рантowo втік? Га?

Корній (*кудовчачи волосse, силкуючись удати байдужою*). Зовсім не втік... Я втік? От маеш... (*Він має звичай взагалі робити різні рухи плечима, руками, — то тре носа, то поводить плечима, а особливо як схвилюваний*). Нате вам, я втік... Ха! От есть...

Ріта. А нам всім здало ся, що ти втік... Месьє Мулен навіть сказав, що ти побіг з таким виглядом, що так і здаєть ся, як вибіжить білий медвідь з ломакою в руках.

Корній. (*Встаючи*) Месьє Мулен — дурень, от і уже... Месьє Мулен! Подумаєш...

Ріта. (*з лукаво-радістною непомітною усмішкою*). Ну, месьє Мулен не дурень. Се вже мій білий медведик трошки занадто. Месьє Мулен — перш усього знаменитий критик. І коли ти на його будеш ревіти, то він тебе так одрекляме, що...

Корній. (*Обурено*) На! То що, що він критик, так я повинен спокійно дивитись, як... (*спиняє себе*) А! Дай мені спокій!.. І вже. Маеш... Критик, як же... А! дай мені спокій...

Ріта. (*Обережно, лукаво*) Ти ревнуєш?

Корній. На, маеш... От есть... Уже... Ха! Як же, розумієть ся, до всякого французика. А, дай мені спокій. Тільки я от тобі скажу: коли я тобі вже не любий, ти вперед мені скажи, а потім уже що хочеш. От. А инакше... негарно. І месьє Мулен може полетіти догори ногами оттуди на улицю.. От і уже...

Ріта. Мені скучно... Я теж людина... Ти все з своїми картинами.

Корній. Ну, от... От уже скучно... (*Підходить до полотна, машинально піднімає й дивить ся на його, видно, як помалу залюблюєть ся й забуває за все*).

Ріта. Розумієть ся. Не то, що скучно, а я не можу одна нести на собі всю сімю. Дитина хвора. Чому се досі лікаря немає? Може, доведеть ся, виїхати... Чуєш, Нію?

Корній. А-як же... Звичайно...

Ріта. Та годі тобі.

Корній. Зараз, зараз... (*Хутко повертаєть ся до Ріти, нильно вдивляєть ся з неї, переводить знову погляд на полотно*). Хм!.. Безумовно... Слухай, може, вже можна сьогодні трошки попозувати? Га?

Ріта. (*Обурено*) Ти сказив ся? Дитина хвора, а я буду з нею йому позувати?! Через тебе Лесік і хворий! Щоб ти знав!

Корній (*винуvато*). Ну, от, через мене... От есть. Просто собі... Йому ж лучче сьогодні?

Ріта. (*Злітно*) Зовсім не лучче, а гірше... Лікар казав, що він не виживе в сьому кліматі, треба їхати. Ось зараз він мусить прийти й рішуче сказати. Ти ж сам се знаєш. „Лучче“.

Корній (*дивить ся на неї, раптом клацає пальцями й швидко повертаєть ся до картини*). Безумовно! Так і есть... Так-так-так... (*Хапливо шукає очима*). Де палітра, щіточки? Ех! Ну, нічого.

Ріта. (*Стиснувши брови, смуро дивить ся на його, різко і твердо*). Мені треба грошей, Корнію!... Ти чуєш? Я мушу купити лікарства.

Корній. Лікарства? (*Тривожно*). Доктор прописав? Зараз, зараз. (*Шукає по китенях*). Ось маєш п'ять франків... Та було ж уранці луч-

че. *(Дав проши)* Бідний Лесьок... Ех, хлопчинка мій. Ну, та се ж не той... Лікар же казав, пройде... Га?... Ах, яке як раз тепер свинство!..

З веранди чути голосні фрази і окремі слова, „Артист не має нації“. „Шлунок“... Форма? Яка форма? Що таке форма?“

Ріта. В Парижі не пройде... Лікар не міг тобі сього сказати. Се тобі хочеться так думати...

Корній *(прислухаючись до розмови на веранді, неухважно до Ріти)*. Ну, от... Звичайно, хочеться так думати... *(Зупиняється, слухає)*. Але ж.. хворіють же діти і тут...

З веранди:

— Одне мистецтво має вічність!

— О?

— От і „о“... Бо одне воно... форма... а всякий артист... Ха-ха-ха!..

Корній *(до Ріти)* Я зараз. *(Хутко йде на веранду)*,

Ріта. Корнію! Я маю поговорити з тобою.

Корній. Зараз, голубко, зараз... Я тільки два слова скажу... *(Поспішно виходить)*.

Ріта. *(закусює губи й пошаму повертається до дзерей уліво)*.

Звідти обережно виглядає й виходить Ганна Семеновна; питає:

— Ну?

Ріта. *(Хмуро різко)*: Нічого. Його ніщо не пробірає.

Ган. Сем. Але ж хоч трошки ревнував?

Ріта. Та що з того? Зараз же й забув. Як би я на його очах цілувалася з дригим, а йому підставили його полотно, він би й забув про мене. *(Тріпнувши головою)*. Ну, добре!.. Хай так! Побачимо ж коли так.

Ган. Сем. Ах, ти горенько яке з сим хлопцем. Ну, й скажіть на милість що сталося з ним. І не злого ж серця, Господи Милостивий. І от-таке!

Ріта. Нічого! Ми ще помірємося. Я дитини не отдам за полотно! О, ні! Хоч би воно йому там було найгеніальніше! Се ще ми побачимо. Хай іде до своєї Сніжинки, коли не любить, а брехать собі не позволю. *(Бере зі столу ніж і сильно встромляє його в стіл)*.

Ган. Сем. Та що ви Рітенько?! Він вас не любить?

Ріта *(гордо)*. Ого! Хай спробує. Не в тому річ! Він мусить бути батьком, раз родив дитину. Сам застудив, дитина хвора, грошей нема і йому те все байдуже... Ще сміє ревнувати! Чекай... *(Хмуро задумується)*.

Ган. Сем. Коли ревнує — знак хороший... Ах, біда яка!.. І не злого серця, Господи Милостивий... Ну, а сей Мулен хоче купити картинку?

Ріта. Хоче, здається. Тільки Корній ніби не розуміє моїх натяків. А як би я схотіла, Мулен купив би. Та й йому самому, вигідно купити... А поганий, все таки спосіб ми придумали, мамо... Негарний...

Ган. Сем. Е, моя дитино, коли сімю ратувати, то всякі способи хороші. Аби, дав Бог, щоб поміг тільки, щоб очулось його серце... Сімя більше за все...

Ріта. Не в тому... А в тому, що й я, може ж не дерево.

Ган. Сем. (Тривожно). О? Ну, в такому разі краще вже... О, хай Бог милує! Краще вже хай свої геніальні картини малює...

Ріта (саркастично). Так? Аби синкові жінка вірна була? Ха-ха-ха! Може й з тим скажете помириться, що він на Сніжинку задивляється? Аби йому добре було? Овва! Коли він так, то й я небуду мовчати. До якої се пори буде?! Дитина? Він кидася і я кину! Хай!

Чути плач дитини. Обидві прислухають ся.

Ріта. Лесік плаче! (Раптово тривожно кидася й прожогом вибігає в сусідню кімнату).

Ган. Сем. (ідуци за нею, з сумною поспішкою хитає головою). Ой, така як раз, що кинеш! (Виходить).

На веранді весь час чути муху розмову. Чується стук. Потім двері з веранди одчиняють ся і входить Мулен. Він немолодий уже, але рум'яний, з червцем, очі розумні, хитрі, сластолюбиві і веселі. Пишна золотиста борода розчісана гарним віялом. Волосся посередині з пробором, в оці монокль, одягнений з чисто париським шиком).

Madame? (Озирається. Прислухається до кімнати, з якої чути плач дитини).

В дверях на веранду з'являється Сніжинка, гарна, ясно-біла, вся пухка і жвава, з яскраво червоними губами. Рухи повільні і граціозні, як льот сніжинки, вбрана з тонким і вишуканим смаком, любить ся собою й почуває владу своєї краси й привабливості. З легкою поспішкою слідкує за Муленом. Потім входить з ним в ательє і питає:

Месьє, певно, хоче спитати madame, як вона відносить ся до теорії мистецтва Гюйо? (Лукаво посміхається).

Мулен (сміючись). Мадемуазель Сніжинка чудесно вміє проходити до самого дна душі людини. Ви як раз вгадали моє таємне бажання.

Сніжинка. Я надзвичайно рада! І думаю, що мадам Пантера, чи то пак! мадам Каневич з великою охотою скаже вам. Я підкреслюю, месьє, вам бо з другими вона не охоче про се балакає. Месьє Мулен не вірить? О, в такому разі вона нічого не скаже і ви нічого не знаєте. Розумієте? Хто в себе не вірить, тому ніхто другий не повірить. (Лукаво). А в таких справах як „теорії мистецтва“ треба в себе вірити.

Мулен (Розуміючи її). Ха-ха-ха! Може-б ви мені дали кілька лекцій віри в себе?

Сніж. З охотою. Перш усього, треба кувати залізо, поки воно гаряче. Раз. Comprenez? Друге: чого хочеш, те мусиш вважати найбільшим за все. Два. Comprenez? Третє. „Теорія мистецтва“ мусить обговорюватись не... не під носом у мужа. Voila tout, mon ami!

Мулен. Дуже прохаю вибачення, шановний професоре, але мушу запитати: який ви маєте емпіричний ґрунт для ваших багатоцінних тезисів?

Сніж. Мужчині се дуже трудно зрозуміти, але жінщина зразу бачить. Раджу вам довірити ся моїм тезисам.

Мулен. З великою приємністю. Але... Але ще одне питання. Бачите, я держусь того вузько-утилітарного погляду, що людина все робить навіть дрібниці, маючи себе на увазі, така моя філософія. І от збі-

раючи перли, які сипе мені мадеумазель Сніжинка, я хотів би уявити собі, які перли вона збере за се? Ха-ха-ха!

Сніж. Сніжинка буде задоволена щастем свого ближнього.

Мул. Який зветь ся Білим Медведем?

Сніж. Фі, mon cher, ви маєте поганий смак ставити кропки над і.

Мул. Pardon! (*Посміхається, тре руки, ходить по хаті. Зупиняється*). Ні, слухайте, серйозно ви маєте дійсні підстави до таких порад мені? Га?

Сніж. Я маю серйозні підстави. Раджу слухатись мене. Потім от що: ви хочете купити полотно Корнія?

Мул. Хочу. Чудесне полотно... Власне, не так той... школа, розуміється, трохи...

Сніж. Не крутіть. Полотно — чудесне. І ви на йому заробите в двадцять раз більше.

Мул. О, мадеумазель!

Сніж. C'est sa. Нічого! Але раджу вам зараз не купувати. Розумієте? Не купуйте!

Мул. О? Він виставить її в салоні і я вже не зможу тоді купити... Ваша рада...

Сніж. Ах, так? Значить, ви не визнаєте один з моїх принципів, що те, чого хочеш, мусить бути більш за все? Ні? В такому разі, adieu! Чорна Пантера не для таких! Фі, жадний!

Мул. Я вагаюсь між двома родами краси. Полотно і...

Сніж. І гроші!

Мул. (*сміючись*). Гроші — теж краса.

Сніж. Фі! Я з вами більше не хочу балакати. Ви розумієте красу?

Мул. Смію думати.

Сніж. Ха! Ви? А хочете, я вам покажу красу. (*Хутко повертається до дверей на веранду, лякає в долоні і кричить* :) Алльо! Алльо!

В дверях з'являється худя висока постать Янсона. Лице не порушино спокійне, виголене, голандське; в зубах завжди люлька. Очі дивляться на все спокійно, упевнено, а на Сніжинку м'яко і відданно.

В один же час з дверей вліво виходить Ріта і, звертаючись до Сніжинки говорять:

— Вибачте, але я прошу не кричати так дуже, у нас хвора дитина і се її лякає.

Сніж. (*щиро-злякано*). Ах, простіть, ради бога! Бідний мій Лесік! Я йому зробила боляче?

Ріта (*м'яче*). Він став такий неспокійний.

Янсен (*підходить і мовчки став перед Сніжинкою з спокійним чеканням в лиці*).

Сніж. Простіть, Ріто. Більше не буду. Поцілуйте його за мене. Я, бачите, хотіла тільки показати месє Мулену красу. Він її розуміє тільки в грошах.

Мулен. Pardon, смію сказати...

Сніж. Нічого не смієте сказати. Хоч ви й багато пишете про красу, любов і таке инше, а їх не знаєте. Плешка вина, добрий рост-

биф і пікантна простітутка, от вся ваша краса. *C'est-ca, monsieur.* Янсоне, ви розумієте красу?

Янс. *(Спокійно пихкаючи люлькою).* Сподіваюсь, що розумію.

Сніж. Подивіть ся, який тут етаж.

Ріта. Перший, можете не дивитись.

Янс. *(не звертаючи уваги, іде до вікна на улицю, розчиняє і дивить ся вниз).*

Сніж. Скільки футів буде до землі.

Янс. З тридцять.

Сніж. Янсоне, ви розумієте красу?

Янс. *(Спокійно, флегматично).* Розумію.

Сніж. Станьте на вікно і стрибайте вниз.

Янс. *(Пильно подивившись на неї, мовчки бере стілець, підставляє й вилазить).*

Ріта. Сніжинко, що ви робите? Лишіть. Що за дурниці. Янсоне злізьте, я не позволяю!

Янсен. *(не звертаючи уваги лізе на вікно з люлькою в зубах).*

Мулен. Месьє Янсоне, ви б хоч люльку свою лишили тут.

Сніж. Янсоне! Злізьте. Я згадала одну істину з Євангелля про бісер. Злізьте!

Янсон. *(мовчки злазить, зачине вікно, ставить на місце стілець і одходить).*

Сніж. *(до Мул.)* Можете купувати полотно. *(до Ріти)* Сей бів-штекс хоче купити полотно Білого Медведя! Ха-ха-ха!

Мулен. *(з витонченою і злісною іронією).* Не дивлячись на те, що мадеуазель Сніжинка на сьому втеряє.

Сніж. Я? О, прошу. Я нічого не можу втеряти.

Ріта. В чому річ? Я нічого не розумію. *(до Мул.)* Ви справді хочете таки купити полотно Корнія?

Мул. З великою охотою, але месьє Корній не продає і не продасть.

Сніж. А ви його налякайте, що як не продасть вам, напишите про його руйнуючу критику, що полотно його—нікчемність. Та і в салон можете не допустити. Гроші — сила.

Мулен. Мадеуазель Сніжинка сьогодні холодна і гостра, як в гундрах Сібіру.

Сніжинка. Скільки ж ви даєте? Корнію! Ідіть сюди!

Мулен. Я ще нічого не даю. *(До Ріти).* А мадам згодилась би, щоб її прекрасний образ був прикрасою мого кабінету?

Ріта. Ви хіба лишили б його у себе?

Сніжинка *(Іронічно).* О, напевне! Через два дні був би уже у Швайцера і продавав ся б в тридцять раз дорожче!

Мулен. Ви занадто, мудемуазель, читаете в душах!

Сніжинка. А особливо в таких, як ваша!

Входять Корній, Блек і Міґуелес. Блек і Міґуелес з ложками в руках, їдять з настрюльки кашу, яку держить в одній руці Блек.

Міґуелес *(палко до Блека).* Мистецтво мусить відбивати все! А найперш страдання, радість людей! Мистецтво...

Блек *(спокійно).* Дуже прошу. Я вчора страшенно страдав живо-том... Може б, ти проявив се таємне страданне...

Мігуелес. Вульгарність не відповідь!

Сніжинка. Білий Медведю! Слухайте, продасте ви своє полотно, месє Швайцеру чи то пак месє Мулену?

Корній (*здивовано*). Я ніяке полотно не продаю, панове... От єсть! Ніякого полотна не маю. Я все вже продав, що мав. (*Поводить рукою по стінах*).

Сніжинка. А се?

Корній Се — в Салон. І воно не скінчене... От маєш. Тут роботи ще... Ха!.. Ні, ні, месє Мулен, тут лучче й не думайте... І не думайте... Тут, мої панове, плюс!.. Се моя робота. Тільки моя! В сьому, мої панове, мол, скажу я вам, надія... От...

Мігуелес (*ірізно*). Продать?! Що продають?! Се полотно? Зараз? (*до Мулена*). А ну спробуйте, месє, купити його! А ну! Се полотно купити! Та ви знаєте, що в сьому полотні? Ну? А! Ви критики! Тут імпресіонізм, реалізм, натуралізм? Правда? Тут — Бог! Розумієте? Ви можете Бога купити? Говоріть!

Блек. Їж кашу, Мігуелес.

Мігуелес. Я сам от сими руками порву полотно, як сеньор Корній продасть його вам. Voila!

Блек. Мігуелес, їж кашу, бо не zostanie ся.

Мігуелес (*Машиналино бере кашу з казанка*).

Мулен. Сеньор Мігуелес більший рояліст, ніж сам король... Але мушу спитати, колись же та продасть месє Корній своє полотно?

Сніжинка. Із Салона продасть! Ось коли.

Мігуелес. Безумовно! (*Їсть кашу*).

Корній. Мої панове! Я мушу наперед скінчити його... Наперед треба, знаєте, скінчити. А я не знаю, чи до Салона встигну... Ну, як там, Ріто, Лесіку, га?

Ріта. Зараз лікар прийде, спитаєш у його.

Корній. Ну, от, лікар. От єсть. А полотно стоїть... От і маєте... Салон.

Сніжинка. Ех, Білий Медведю, зкували ви себе лікарями, Лесіками, целюшками! (*Дивить ся з сміливим викликом на Ріту*). Артист— мусить бути вільним од всього і жрецем тільки краси! Правда, сер Блек?

Блек. Yes!

Ріта. Білий Медвідь, Сніжинко, так і робить, не бійте ся!

Сніжинка. Так? О-ля-ля! Хіба такі вільні? Ха! Вільні трошки инакше виглядають. Ех, славне було колись Запоріжжя! От, месє Мулен, знаєте було колись у Українців таке військо, яке не знало сімї. Се були рицарі війни і краси! Коли чого хочеш добути, то мусиш все йому віддати. От всім артистам Січ запорозську установити. Кіями того, хто одружить ся.

Ріта (*Холодно-вороже*). Так? О, таких „рицарів“ багато знайдець ся.

Сніж. Ви думаете? Ой, ні. Сильних мало. Через целюшку не переступлять. Ха-ха-ха! Ходіте, Янсоне! Мігуелес, не стережіть, полотно все одно продадуть. (*Стук у двері з коридору*).

Ріта. Ввійдїть.

Входить лікар. З настовбурченими сивими бровами і різким крикливим голосом. Киває всім головою, до Ріти:

— Ну, як? Що нового? Нічого?

Ріта. Нічого.

Лікар. Температура не впала?

Ріта. Ні.

Лікар. Треба подивитись. Ходіте. *(Ідуть на ліво).*

Корній *(Кудовчить волосся, ходить по хаті).*

Сніж. От, Мігуелес, женіть ся і малюйте дітей і їхні страдання.

Мігуелес. В страданню дитини найбільше чистоти і краси!

Блек. Я як був малим то тільки й знав що страдав на шлунок.

Мігуелес. Ти з пелюшок — цінїк.

Блек. Навпаки, найчистіща і найгарніща, виходить істота.

Мулєн *(підходить до полотна, піднімає покривало й дивить ся).*

Мігуелес *(обертаючись туди, до Блека).* Ти подивись: ну, що варті всі ваші вазочки, голі тіла, фантасмагорії перед сим великим... Ццш... Сим все людським, сим виразом любовної скорби матери над дитиною... Тут... тут... чорт забирай, тут історія людей, тут екстракт всякої любови і краси. Ну, ти, шлунок, подивись! Та се полотно весь салон ковтне, весь, з усіма вашими примітивами, імпресіонізмами і всім лахмітєм! Ось де краса! Бачиш, шлунок?

Блек. Іж кашу, Мігуелес, бо буде порожній шлунок.

Сніж *(різко).* Се — краса? Се — інстинкт. Краса не тут. Картина показує тільки, що у автора велика сила і більше нічого, яка навіть такий пошлий мотив може зробити гарною сімфонією тонів. Але вона ж і показує, що автор гине! Білий Медвідь гине в пелюшках!

Корній *(виходячи з задуми).* Що?.. А, панове, лишіть... Е, що там дивитись.

Мулєн. Месьє Корній, я можу знайти вам доброго покуця на се полотно. Правда! Хочете?

Корній. А, мої панове, дайте мені спокій... Нікому я не продам. Ну, що ви, їй богу... Та й не до полотна мені... От маеш... Хай воно собі...

Сніж. Ходім, Ясноне!

Виходить Лікар, за ним Ріта.

Лікар *(до Корнія).* Сина треба вивезти з Парижу. І як найшвидче. Помре. В Італію або в гори. Сими ж днями.

Корній *(розтерян).* Сими днями?

Лікар. Чим швидче, тим краще. Говорю рішуче *(до Ріти).* Що прописав, робити зараз же...

Корній. А тут не можна допомогти?

Лікар. Сказав — ні. Прощайте. *(Виходить, хмуро уклонившись всім).*

Сніж. *(хутко підходить до Корнія, сильно стискує йому руку, і з чуттєм говорить).* Ех, ви! Бувайте... Ходіте, панове!

Всі прощаються й мовчки виходять.

Ріта. Ну?

Корній *(Ходить по хаті, кудовчить волосся, тре носа, поводить плечима).*

Ріта. Ну, Корнію!

Корній. Ну, що?

Ріта. Що ж ти думаєш?

Корній. У нас нема грошей.

Ріта. Я се знаю. Ти мусиш достати.

Корній. Де? (Здивований).

Ріта. Де хочеш.

Корній. Я не можу достати... Де ж я достану?.. Маєш... Як би я міг достати... Мені он треба за місце в Салоні, потім... той, потім франків сто, щоб... ну, словом, за протекцію... А де я візьму?

Ріта. Ти мусиш достати.

Корній. Господи Боже мій! Та де ж я достану?! От єсть. Що я не хочу чи що. Ну, маєш собі... „Мусиш“. Ну, мушу, ну, так що? Де ж я візьму? „Мусиш“... Розумієть ся, мушу... Хм! „Сими днями“... Я не можу сими днями... От єсть: я не можу тепер із Парижу їхати.

Ріта. Значить, ти цілком свідомо вбиваєш Лесіка?

Корній (Вражено). Ріто?! Та як ти можеш... Господи Боже мій! Лесіка... Ех!... „Цілком свідомо“... От-се маєш!

Ріта. Цілком свідомо. Ти знаєш, що від тебе залежить його ви-
рятувати і ніби не догадуєш ся.

Корній. Я знаю? Я?!

Ріта. Ти.

Корній. Що ти хочеш сказати?

Ріта. Те, що ти сам весь час думаєш.

Корній (сердито-тривожно). Я нічого не думаю. От єсть! Ну, що ж я думаю? Я нічого не думаю. Говори, що я думаю?

Ріта. Ти думаєш, що треба продати полотно.

Корній. Продати полотно? Яке полотно?

Ріта. Он — те.

Корній. Ну?

Ріта. Та і все.

Корній. Та що ти говориш?! Щоб я продав се полотно! Нескінченим?! Та як же се можна? Що ти говориш? Ха! Щоб я продав се полотно. От узяв і продав і все. Наче старі штани... От — се єсть! От то-то! Ха-ха-ха!

Ріта. Се — єдиний вихід. Або смерть Лесіка, або продаж полотна.

Корній. Та чого ж смерть? Ну, маєш собі! Прийшов якийсь ідіот, сказав смерть і вже. І єсть. Чого смерть? Чого смерть?

Ріта. Того, що ся хвороба у малого може не сьогодні-завтра перейти в скоротечний туберкульоз і в два дні його не стане. Розумієш?

Корній. Та хто сказав?

Ріта. Лікар.

Корній. А, маєш, лікар!..

Ріта (надзвичайно тихо) Корнію! Не доводь мене до... Ти виявляєш такий егоїзм, що мені гідко до... бажання плюнути на тебе. Щоб прикрити сей егоїзм він лікарю не вірить. А кому ж вірити? Сніжинці твоїй?

Корній. Ну, то що я маю робити? Ну? Продать полотно? Та хто його купить нескінченим? Маєш!

Ріта. Мулен купить.

Корній. А, Мулен! Ага, се, розумієть ся... „Мулен купить“. А

я як? Як же я, ти подумай. Ну, ти подумай: продать полотно, се полотно... А я ж як? Так от собі живи потім і все... Та ти можеш подумати се: не скінчить і продать?..

Ріта. Можу.

Корній (*Глибоко-вражений*). Можеш?! Не скінчить, одірвать половину серця і кинуть. А, маєш, та сього не буде! А, — сього не буде ні за що. А, візьми всього мене тоді і викинь! Що то, справді! Прийшов якийсь лікар і вже, маєш. Та що то? Лесік не вмере, я скінчу і тоді... тоді можеш продавати... Та не купить Мулен! Ні за що не купить. Хто може купити нескінчене полотно? Де ти бачила?

Ріта. Він зараз гроші дасть, а скінчиш потім.

Корній. Він не дасть.

Ріта. Дасть. Позичить.

Корній. Не дасть, кажу я! Він позичить знаєш за що? (*Дивить ся на неї*) А, маєш. А так, я не позичу!

Ріта. Він купить нескінчене.

Корній. А я нескінченим не продам. От і єсть.

Ріта. Що ж ти хочеш?

Корній. Нічого. Дай мені спокій. (*Чути плач дитини*).

Ріта (*схоплюєть ся й вибігає*).

Корній (*ходить по хаті, кудовчить волоссе*). Через якийсь час Ріта з дитиною на руках входить в ательє, за нею Ганна Семеновна.

Корній (*хутко підходячи до Ріти, яка сїдає на канані*). Ну, що, як? Чого він плакав? Леську! Ти чого плакав, га?.. Ти чого плакав, медвежа моє біленьке, га? Який він став.. Болить, га?.. Посміхаєть ся... Ах, ти ж моє дитинча хороше... (*Зворушений сїдає й дивить ся на сина*).

Ганна Сем. (*обережно мильючи по голові Корнія*). Сину!.. Тільки не сердь ся... Ну, подумай сам, чим же ся крихточка винна, га? І хіба ж таки вона не дорожка за шматок того, прости мені, рядна? Сивночку, продай...

Корній. Мамо... (*Кудовчить волоссе*). Ви, мамо, бачите, все судите по своєму... А я по своєму. От і єсть... О...

Ріта (*нахилиючись до дитини*). Лесіку, скажи татови, що він тебе не любить... Скажи йому, що він безсердечний, жорстокий...

Корній. Ну, от маєш... Та ти подумай же, як я можу се зробити? Ну?.. Так зразу... На, трах, продав, нема нічого, порожній весь.

Ріта. Ти не порожній... Ти знов будеш малювати. Син — один, а полотнів ти можеш написати багато... Се ж, Нію, один жах і егоїзм, що ти навіть вагаєш ся... Ну, подивись на його, невже ти можеш допустити, щоб се твоє живе, рідне тобі творінне поггло... Се ж ти, частина тебе. І ти оддаси за те мертве рядно? Нію!

Корній. Ну, се ти... То не мертве... І то частина мене... А, Боже, Боже?

Ганна Сем. Сивночку, ось утрюх благаємо тебе... Хіба ж тобі таки так важко... Ну, подумай же хоч сам: шматок полотна, фарби і живе творінне, дитина твоя...

Ріта (*підносячи Лесіка до Корнія*). Обвіми, тата, попрохай його, Лесіку, попрохай... Потягни за вуса... Посміхнись до його... Дивись, як він посміхаєть ся до тебе, як би він знав, що ти присудуєш його на смерть!

Корній. Ну, що ти їм скажеш! Видумали собі смерть і маєш... „На смерть“. Яка смерть? Ніякої смерти нема і не буде! Правда, моє медвежатко? Правда, моє дитинча хороше?.. Ніякої смерти, будеш великий, виростеш, будеш малювати... Посміхається ся.. Будеш? Га? Як слабенько кривить губки... Змінив ся все таки... От рисочка нова... Не дам, не дам тобі, моє бідне, померти... Мій Лесік не помре, ні, ні, тато не дасть. Правда? Тато такий великий, його Медведем звуть, він нікому, навіть смерті Лесіка не дасть... От маєш.. причепилась до мого хлопчика... Вимучила його, малюсенького, беззахистного... Он рисочки нові йому намалювала... Зовсім нові... Цілком нові. *(Пильно вдивляється і далі говорить вже неуважніше майже, машинально)*. Рисочки цілком інчі... От одна... І губки.. І носик... Бідного хлопчика. *(Озирає схилена Ріту й Лесіка)*. І у мамі.

Ріта *(подивляється на Ган. Сем., яка відповідає їй підбадьорюючи, задоволеним поглядом і хитанням голови)*.

Корній. Зовсім нові рисочки... І не такі, не такі... Хм!.. Зовсім не такі.. Ну-да... От-тут... Безумовно! *(Схоплюється й біжить до полотна, піднімає покривало й дивиться ся)*.

Ріта *(стрепенувшись, перекидає ся повним одчаєм поглядом з Ган. Сем.)*. Корнійю!!..

Корній. Зараз, зараз... Я одну хвилиночку. Одну хвилиночку... Моментально... Так-так... Зовсім не так... Зараз, зараз... *(Хапливо бере з столу палітру й щіточку)*. Зовсім не так... Зараз, голубко, зараз... Ми все се зробимо... я тільки... Все буде добре... *(Поспішно мішає фарби. Біжить до Лесіка, вдивляється, одмахуючись од Ган. Сем. і Ріти, які тягнуть його)*.

Ріта. Корнійю!! Я тобі говорю, схаменись!

Ган. Сем. Сину! Та зглянь ся ж ти, хіба ж тепер час...

Корній. Зараз, зараз... Ну, хвилиночку... Моментально... От-тут... Ну, безумовно. Ах, зовсім се не те!.. *(Біжить до полотна, зупиняється, дивиться ся, з одчаєм)*. Не те! Зовсім не те! Все к чорту. *(Кудочить волоссе)*.

Ріта. Корнійю! Іди сюди.

Корній. Ах, дайте мені спокій! Ну, що там? Ну, не можна ж так! Ну, добре, я знаю, Лесік хворий... Дайте ж мені... Не можна ж так! *(Одходить од полотна, вдивляється. Біжить до дитини)*.

Ріта *(Сильно хапає його, притягує до дитини)*. Се-хто! Говори!

Корній *(здивовано)*. Що ти, Ріто?

Ріта. Я тебе питаю, хто се! Син твій?

Корній. Ріто!

Ріта *(беручи його руку, прикладає до лиця дитини)*. Чуєш? *(Дитина починає плакати)*.

Корній. Ти йому боляче зробила!

Ріта *(жагуче, ніжно)*. Ні, ти йому боляче робиш! Ти його вбиваєш. Чуєш ти? Дитина помре. Помре! Але я тебе загризу тоді! Задусу власними руками! Май се на увазі.

Корній *(в одчає)*. Ріто, Ріто... От єсть... Ну, добре, ну, заспокой ся; я подумаю... *(Дитина плаче)*. Тш-ш... Цять, Лесіку, цять мій малесенький... Все буде добре... Все... все... *(Чмокає, дитина змовкає. Корній понуро задумується, дивлячись на його)*.

Ган. Сем. Сину! Ну, хіба ж таки можна бути таким? Ну, нехай собі там малюєш, але ж де ж таки видано, щоб рідну дитину зневажати через те... мистецтво... Мистецтво, сину, не дасть тобі того, що жива людина.

Ріта. Корнію. Говори: продаєш?

Корній (*глибоко зітхає. Мовчить. Тихо робить рукою дитині забавку*).

Ріта. Корнію!..

Корній (*знов зітхає. Стає на коліна перед дитиною й з любов'ю дивиться на неї*). Не знаю... Підожди трохи.

Ріта. Не можна ждати. Сьогодні ж треба..

Стук у двері і зараз же входить Сніжинка. Немов схаменувшись, у порога зупиняється). — Ах, вибачайте, я думала...

Ріта (*раптом дико й мотом слопившись, робить рух, немаче збирається стрибнути на неї. Різко*). Вам чого?

Корній (*встає й озирається*).

Сніжинка (*здивовано посміхається*). Що з вами? Ви, дійсно, як пантера готові кинутись на мене. Я прийшла на хвилинку спитати: чи Білий Медвідь виїжає, бо тоді його ательє хоче взяти Клара. Але я бачу... (*з посмішкою повертається йти*).

Корній. Мое ательє?

Ріта. Клара ваша може брати. Ми ідемо.

Корній (*здивовано*). От маєш! Мое ательє... З якої речі! От-есть!

Ріта. Ти ж не будеш лишати його за собою.

Корній. А, Боже... (*Кудочить волосся*). Та хіба... Та я не знаю, чи ми поїдемо ще. Я не знаю. От! (*До Сніж.*). Хай Клара не сподівається.

Сніж. А я вже думала...

Ріта. Клара може сподіватись. Так і скажіть їй.

Корній. А, Ріто, так же не можна... Ательє мое, я в йому роблю... А, маєш... Чи поїду, чи ні, а ательє... (*До Сніж.*). Хай шукає инче. От-есть...

Ріта (*різко і лухо*). Так?

Корній. Безумовно... Що ти за мене, справді, той.. Я сам знаю... Я за тебе не рішаю...

Сніж. Так я так і скажу. (*З посмішкою граціозно вислизує з кімнати*).

Ріта. Так, значить, ти не продаєш картини?! Корнію! Гляди! Продаєш чи ні?

Корній. Ріто... Не можна ж так зразу.

Ріта. Ні, тільки зразу! Ні?.. Ні?.. (*Дріжить вся*). Добре... (*Кладає дитину на канапу*). Візьміть, мамо, Лесіка. (*До Корн.*). Чудесно. Тобі, розуміється, більше хотілось би з сією простіткою..

Корній (*скривившись*). Ріто, Ріто...

Ріта. А що? Ні? Всякій простітутці сімя гадка... Ну, добре!.. (*Біжить до стіни, здирав пальто, капелюх, одягається*). Тебе душить сімя? Тобі дорожче полотно і Сніжинки? Так? Ти думаєш, що я буду твій „очаг“ берегти? На, маєш, я тобі тепер покажу! Слухай, от тобі

заявляю: ти не хочеш піддержувати сім'ї, і я не хочу. Ти живеш для себе, і я буду. Хай Лесік помірає, мені все одно. Я не можу сидіти над сим і дивитись на те, як він гине. Я буду теж жити. Поки ти не згодишся продати картини, ти мене не побачиш в сім'ї. Чуєш?

Ган. Сем. *(трівожно)*. Ріто, що ви таке задумали?

Ріта. Мамо! Я говорю серйозно. Хочете бережіть Лесіка, хочете, ні, я тепер пальцем не вдарю, хоч би зо мною... *(Лютю зціплює зуби. До Корн.)*. Ти продаєш картину? Говори!

Корній *(уперто)*. Ріто, не безумствуй.

Ріта. Ні?! Я тебе питаю: ні?

Корній *(на злість, уперто)*. Ні!

Ріта. Ну, так прощай!! *(Вибігає)*.

Ган. Сем. Ріто!! Господи, що ж се діється. Сину, ради бога, що ти робиш?! Дитина починає плакати.

Корній *(стає на коліна й починає потїшати її цмокаючи й при-мовляючи)*. Цить, моє хороше, цить, дитинко, цить, хлопчику мій білесенький. Мама твоя — дика, безумна, але вона вернеться.

Ган. Сем. Сину! Скажи ж, що ти собі думаєш?!

Корній *(холодно, уперто)*. Нічого, мамо... Лесік видужає... Вона завтра прийде... Цить моє покинуте, бідне медвежатко... Цить, моє жите, цить! *(Дитина плаче. Підводить ся, хапає себе за крику й поводить з мукою головою)*. Ах, свинство ж яке, Боже мій!..

ДІЯ II.

Артистичне кабаре, подільне надвоє колонами. В другій, задній половині видно стойку з пляшками, закусками і т. п. За столиками публіка.

Глухий гомін балачок музики і сміху.

В першій половині ряд столиків. Передні порожні. За задніми сидять дві групи. В першій позаду: Мігуелес, Блек, дівчина з білим боа, тихо балакають.

В другій попереді: Кардинал, поважний субект, з довгим волоссям, немолодий, одянений з претензією на оригінальність; Лемон'є, гарний юнак з похмурим лицем, Мімі, гарненька „модель“, Сафо, жвава, непосидлива. Побіля крутяться гарсони.

Сафо. Гарсон! Гарсон! Прошу жовтого лікеру на рахунок сього пана. *(Показує на Кардинала)*.

Кардинал. *(Поважно)*. Дитино! Не вводь в блуд одного з малих сих! А ти, сину мій, не подавай, бо ризикуєш своєю кишенею одповідати перед хазяїном. Істинно, говорю тобі, Сафо: лукаву і жадну душу маєш...

Сафо. Ха-ха-ха! Ти сьогодні мій старенький, в чудовому настрою. Я беру з собою сьогодні на ніч Мімі, бо мій Кардинал удушить мене проповідю до ранку. *(Жалібно)*. Старе-е-нький, я питки хочу, фі, соромся, скупердяго!

Кардинал. Дитино, — сказано: аз, прийду і напетеся. Чекай прийде Еміль... і...

Хутко входить Штіф, худенький, гостроокий, вузьколиций, худий, сїруватий. Bonjour, messieurs — dames! Servus!

А! Два Аякса!.. Ся маєте? Servus, Кардинал! (*Тоненьким голоском до Мімі*). Мі-мі! (*З Сафо ручкаєть ся сильно, бурно. Ляскає по спині Лемоньє, що хмуро одсуваєть ся*). Гарсон! Вос! Раз-два! (*Вішає пальто на віталку*). Мої панове! Я весь горю! О, не коханням, не сим свя- тим і... і чудовим вогнем. (*Позирає на Лемоньє*).

Кардинал. А грішним і низьким голодом.

Штіф. О, ні! Сьогодні я снідав. Ні, щось инче зїдає мою душу. Уявіть собі, кого я тільки що бачив?

Сафо. Жовту Габріель!

Штіф. (*зневажливо кривить губи*). Пфе! Я про неї й забув думать. Мулена з Чорною Пантерою!

Сафо. О-ля? Де? Коли?

Кардинал. Дитинко, не хвилюй ся, все можливо на сїм вередливім світі.

Штіф. Знаєте, де вони були сї дні, як вона так трагічно кинула свого Медведя...

Мігуелес. (*Втає й підходить. Гаряче*): Ви бачили сеньору Каневич?

Штіф. Так, сеньоре, я бачив сеньору Каневич з сеньором Муленом.

Сафо. Значить, вона вже тепер його amie? О, бідний Білий Медвідь! Він такий симпатичний!

Штіф. О-ля! Се ще не відомо, хто бідний! В тому-то й трагедія нашого бідного Мулена! Уявіть собі: вона вже третій день живе на його гроші, наняв їй на Grands Boulevards квартиру, їздить на автомобілях і... (*піднімає палець до гори*) і... ще ні одного поцілунка! Ха-ха, ха.

Сафо (*з щирим жалем*). О, бідний!.. Та як же вона так сміє!

Кардинал. Дитинко не хвилюй ся, все можливо. Ну?

Штіф. Ну, і що вам більше! Хіба се не трагедія? Мулен і такі видатки! От влопав ся... Ха-ха-ха! Як би ви його бачили! От запалила! Очи горять, сам аж схуд.. Двісті франків за два дні... Сам казав...

Лемоньє. Мерзота! І тут підраховував.

Штіф. О, Мулен скрізь, мон vieux, підраховує! Двісті франків! На, се Мулен тепер мусить собі чимсь одплатити.

Мігуелес. А ви звідки знаєте, що ні одного поцілунку? Хіба вони не разом живуть?

Штіф. О, ні! Він казав, що вона чогось жде. Взагалі я вам скажу, мої панове, се надзвичайно пікантна історія. Як розказував мені Мулен, се щось екстравагантне. Се любов якоїсь дикунки. Вона то обіцяє йому неземні блага, то смієть ся з його, кудись рветь ся, то сидить як камінь. Потім схоплюєть ся, велить везти себе в шантани, регочеть ся, робить скандали. Але се... о, всьому і є трагедія, нашого Мулена, се його найбільш притягає до неї! Ха-ха-ха! Ох, натягне вона великого носса старенькому Мулену. Але ж я буду радий — Ого!

Мігуелес (*стріпнуєть ся й одходить до свого столику*).

Лемоньє. Через що ж Мулен вам все се розказував?

Штіф. О, ми з ним близькі приятелі! Мій добрий Мулен... О! ще як він був простим репортером, ми з ним знали ся.

Сафо. Ах, я хотіла б ще раз побачити сю дикунку! Вона дуже гарна! Правда, старенький? Ти б у неї закохав ся?

Кардинал. Досить з мене — і цивілізованої... Я вже... (змовкає).
Входить Корній похмурий. Озираєть ся, ніби когось шукає, киває всім головою, роздягаєть ся і сїдає окремо за передній столик. Гарсону, що підби: Вос.

Штіф і компанія переморюють ся.

Корній (юлосно до Мігуелеса). Мігуелес, Свіжинки ще не було тут? Не бачили?

Міг. Ні, не було. Вона має зараз прийти.

Корній. Ага... Дякую... (Задумливо тарабанить пальцями по столу).

Штіф (до Мігуелеса). Eh bien, mon ami, як же там з Салоном? Приймуть вас?

Мігуелес. Я з Салоном нічого спільного не маю! Хапуги і чиновники! Їм би виставку свинячих окороків робити, а не мистецтва. Товстопузі буржуа!

Штіф. Ха-ха-ха!

Кардинал. А вашу, Блек, роботу візьмуть?

Блек. Сподіваюсь.

Кардинал. Як же ви думаете про їх.

Блек. Чудесні люди. Знавці мистецтва.

Штіф і Сафо сміють ся.

Мігуелес. А ти не підмазував Сербена? Ні?

Блек (безрухомо-спокійно), Підмазував.

Мігуелес. (накло) Ну? І вони — чудесні люди?

Блек. На сей раз для мене чудесні.

Мімі (весь час обережно, але неодступно ніжно кокетуючи зачіпала Лемоньє, часом щось тепочучи).

Лемоньє. (раптом підводлячись, до неї хмуро): Ходім.

Мімі. (Огоче, хутко встаючи, до всіх:) Adieu.

Сафо. Ти куди?

Мімі (скромно). Ми підем прогулятись.

Лемоньє (оглядаючись, ні на кого не дивить ся).

Кардинал (до його). О, хмурий юначе, куди веде тебе твоя понура душа? Чому покидаєш нас в самоті?

Лемоньє (беручи під руку Мімі). Adieu! (Виходять).

Сафо. Ну, й Мімі! Ах, каналія, як вона вміє се робити. О, ви, муштини! От уже й утішив ся... На!

Кардинал. Дитинко! Він артист. Всяка краса йому близька й утішна.

Штіф. Ха-ха-ха. О, ся потішить! (Входять:) Сніжка і Янсон.

Сніжинка (злека в такт похитуючись на ході наспівує:)

Si vous voulez de l'amour

Depechez vous toujours

O-la-la la-la la-la-là.

А, святійший Кардинале! Ви вже на своєму місці з прекрасною Сафо? Servus! Сеньор і сер також? (кидає поглядом в Корнійа). А деж

Каміль, Доден, Варсавія? Де ж поет наш? (*Здоровкаєть ся. За нею Янсон з молькою в зубах*).

Кардинал. Сьогодні наша братська обитель буде пустувати. Наші орли полетіли на балъ „незалежних новаторів“. Helas!

Сніж. Ах, балъ „незалежних новаторів“, се — вистава неестетичної естетички і огидної краси? Фі, я їм руки не подам. (*Гарсону*). Мені на той столик (*хитає на стіл Корнія*) blanche... Янсоне, я думаю, ви не будете нудитись в суспільстві шановних колег моїх? Tres bien! Я маю де-що сказати нашому Білому Медведю.

Янсон (*мовчки вклоняєть ся і сїдає біля Штіфа*).

Блек (*голосно*). Панове! Хто хоче чути поему нашої поетеси? (*Показує на дівчину в білім боа*).

Сафо. О, я, я! (*Схоплюєть ся*).

Кардинал. Поему нашої поетеси? О, який сюрприз! Ми слухаємо всіма ухами наших душ! На стіл! На стіл! Стіл для поетеси!

Блек. Заспокойтесь. Поетеса сьогодні хоче читати для вибраних. Хто хоче бути вибраним?

Кард. Сафо, Штіф. Я, я, я!

Блек. В такому разі, приклоніть вуха душ ваших до нашого столика.

Кард. О, з великим ракуванням! Я зарані переносюсь в надземні сфери краси і поезії. (*Всі переходять на той стіл, за ним спокійно Янсон. Поетеса починає тихо читати*).

Тим часом Сніжинка підходить до Корнія. Кладе йому руку на плече і тихо говорить.

— Добрий вечір, сумний Медведю!

Корній (*Виходячи з задуми*). А, добрий вечір... Сідайте... Я, знаєте, той... трохи задумав ся... Ви давно прийшли.

Сніж. Ні, зараз осе... (*Сїдає проти його*)! Ну, як ся маєте? Цілий день вас не бачила. Що нового?

Корній. Нічого... Що ж може бути нового.

Сніж. Як Лесіку?

Корній. Сьогодні лучче... Далеко лучче... Не плаче... Жар менше... Лучче... Що лучче... то лучче, то правда... То правда...

Сніжко. А про Ріту нічого не знаєте?

Корній. Ні, не знаю... Не знаю нічого... Не знаю... Що ж, з Рітою кінець... Се — ясно. Тільки все таки їй треба було б якось той... якось се инакше... Так мені здаєть ся... Занадто вона гаряча... дика... самолюбива...

Сніж. Ви каєтесь?

Корній. Я не каюсь... Ні... Що ж?.. Тут дві сили... стукнулись... Так мені здаєть ся... Каються нема чого... Лесіку лучче... Тільки все таки... той... все таки... якось се не так... Я знаю, вона пішла до Мулена...

Сніж. Ви ревнуєте? Ха-ха-ха! Ну, розумієть ся, до Мулена, а ви думали куди? А потім, піде до другого. А ви мали її за таку святу? О, такі найшвидче котять ся. Святість найслабша перепона, вона занадто напружена, мій бідний Медведю! Святість легче всього рветь ся... Ха-ха-ха! О, бідний покинутий муж, сидить, сумує, колихає дитинку і

гірські сльози лє. Бідний, бідний! Ну, я певна, що ви повісились би як би Лесік помер. Правда?

Корній. Тут, Сніжинко, мало смішного... Тут, бачите... Не вмію я вам сказати, тут...

Сніж. (*гаряче-злісно*). Тут тільки смішно! Ви — хто: артист, творець краси, чи фабрикант дітей? Хто?

Корній. Е, все можна говорити. Тут, Сніжинко, не те... Тут...

Сніж. Ні, тут тільки „те“! Артист — є жрець, артист — весь, краса повинен бути, весь! Пелюшки, горшечки, колиски, — се не його справа! Двом богам не служать! Хто хоче бути великим артистом, той не повинен бруднити себе. Ну, що з того, що помре ваш Лесік? Будемо говорити, нарешті, прямо. Що з того? Ну, не стане на світі штаточка мяса, яке кричить, робить не-естетичні штуки і... і вяже людей. А замість того ви стаєте вільним, легким, ви всі сили даєте тому, що вічно, що вище мяса! Так, так, Медведю, гарний і бідний! Краса вічна. Ну, подумайте самі об'єктивно, холодно, не правду я кажу?

Корній. А маеш. „Подумайте“. Та хіба тільки треба „подумати“, щоб усе добре було... А тут (*бе себе в груди*) подумаеш? Єсть тут щось і ніякі думання нічого не допоможуть... Маеш... І ті також говорять: „подумай“... Ну, і думаю, ну, і що? От і єсть. А те, що тут, ніяких дум не розуміє. От і вже. „Подумай“... А, Боже, Боже!.. (*Сильно зачісує руками волосся назад*).

Сніж. (*Якийсь мент мовчить. З усмішкою*): Так... Значить, ви—не артист. Я помилилась. Я думала, що в вас велика сила і ви даєте щось надзвичайне. А що ви дали досі? Нічого. Де кілька малюнків, які зараз же й продавали, бо у Лесіка пелюшок не було, бо Лесіку було холодно і треба дров купити, бо Ріта заслабла і треба було касторки купувати, бо... А! Фе!.. Артист з голови до ніг, од мозка до серця мусять бути красою, коли хоче не малюнки дати, а красу, велику і вічну! От що, мій Медведю! Сімя — се дикі, темні інстинкти, се звіряче, а краса в чисто-людському. Чуєте, Медведю?

Корній. А—а, все можна сказати, все... Та що з того?.. Може, й так... Тільки ви все таки... не так... Що таке краса? Що таке людське? А... все можна сказати... Все, Сніжинко, можна сказати... Так, так... А що я не дав нічого, то правда, е-е, правда... Але дам, Сніжинко, дам!

Сніжинка. Не дасте.

Корній. (*Стукає кулаком по столі*) Дам!

Сніжинка. Не дасте.

Підскакує гарсон: — Месьє?

Корній. (*Здивовано*). Я... нічого... А про те... Дайте мені... пляшку коньяку і дві чарки. Найміцнішого...

Сніж. Може, не треба, Медведю?

Корній. Не треба?.. Ні, давайте... Треба (*Гарсон біжить до стойки і зараз же приносить*). Дам, Сніжинко! Мушу дати, бо розірве мене те, що от-тут... (*показує на груди*). Мушу. От і єсть. Хочу не хочу, а мушу.

Сніж. О—ля! Так вам і дозволять!

Корн. На, маеш! Хто мені не дозволить?

Сніж. „Священий очаг сімі“, пелюшки, Медведю!

ЛНВістник 1911, кн. VI.

26

Корн. Ні, сього не буде... Се мусить якось инакше... От хай все се якось... той... І вже инакше.. Так не можливо... А, ні, так уже далі неможливо!.. Або хай вона теж якось заробля, або десь Лесіка дати... Я не знаю, а Боже, я нічого не знаю ще, як там, але так неможливо далі. От і вже. (З мукою) Сніжинко! вірите, мене душить от тут (показує на груди) я не можу! От не можу та й усе. Я мушу щось дати... Я вже мушу! Я не можу дрібничок... От се полотно, я хотів дати щось таке, що мусить... що віки життя мусить пронизати одною ниткою. Розумієте, Сніжинко, провести нитку через все життя, як бублики нализати на неї те, що у всіх віках було й буде. От так його нализати та й уже. Ну, і от... Дрібниця — триста-чотириста франків і все к чорту... І вже маєш... Нема нічого... І от єсть тобі... А, Боже!

Сніжинка. (наспівує):

Si vous voulez de l'amour
Depêchez vous toujours.

Ні, Медведю, нічого ви же дасте. Малюйте пелюшки, єдине вам зосталось; товстенькі буржуаски будуть купувати і вішати над колисками свої товстеньких бебел!.. Ха-ха-ха! Закиньте вічне, воно не має ніякого відношення до буржуазок. За те матимете батистові пелюшки для Лесіка. Ну, наливайте, випемо за батистові пелюшки! Ха-ха-ха!

Корній. Ні, за вічне... Сніжинко... (Наливає).

Сніжинка.. Ну, а признайте ся, болить серце за кігтями Пантери? Га? Признайте ся.

Корній. Пийте, Сніжинко. І не смійтесь з мене... Ви дуже гарна, а коли смієтесь з сього то не гарно... Вибачте.., але правда...

Сніж. О? Я — гарна? Ви думаете?

Корн. Дуже гарна. В вас пірнути можна...

Сніж. Чом же ви не пірнаєте?

Корн. Е, Сніжинко... Ну, за вічне! (Піє).

Сніж. Ні, відповідайте. Я хочу знати.

Корн. Пийте краще... Не все треба знати...

Сніж. Пелюшки не пускають?

Корн. Не треба сміятись... Не треба Сніжинко. В пелюшках теж краса... Ах, краса, краса і в них... Е, наливаймо ще! Все одно, як той казав... Тільки не смійтесь...

Сніж. А я хочу з вас сміятись! Хочу сміятись до... сліз. Медведю! Чуєте, до сліз! І знаєте, через що? Сказати? Га? Сказати? (хвилюється). Ну, що ж, і скажу! Через те, Медведю, що... що люблю вас. Чуєте, люблю... О, ви червонієте?... Так, так люблю. Але не так, як... Ні, я не буду про неї говорити. Чуєте! Я не буду про „неї“ говорити. Я люблю вас так, що ви дасте дійсну красу. Я красою оточу нашу любов, такою красою, що із під ваших рук може вилитись тільки краса. Чуєте, мій великий Білий Медведю? Але для моєї любови треба бути вільним, моя любов не вяже і не знає язаних, моя — любов — тільки любов. Чуєте, Медведю? Хочете випити за мою любов? Хочете? (Хвилюється).

Корній. Сніжинко. А, Боже! От єсть... Сніжинко, краще мовчіть.. Лучче мовчіть, бо вийде не краса, а.. Се все не так.. І не те..

Сніж. Чому не говорити про се?

Корн. Не треба... Незараз... Я нічого не знаю Де... вона?! (*Стукає кулаком по столі*).

Сніж. (*Глухо*). Вона з Муленом.

Корн. А, з Муленом!.. Вона з Муленом. Розумієть ся вона з Муленом.

Сніж. Ви її любите?

Корн. А я знаю, чи я люблю її чи ненавижу? Я знаю? Вона здушила мене, от що я знаю! От се я знаю...

Коло другого столу часто чують ся викрики захоплення, тихе читання поетеси.

Сніжинка. Хто сильний, той все з себе може скинути.

Корн. О, не все... А, вибачайте, не все. Віків з себе не скинеш... Ха!.. А Лесік і Пантера — віки. Розумієте, Сніжинко? Ні? А, бо ви — Сніжинка. Ха-ха-ха! Ну, випемо за віки коли так і за... Сніжинку, і за красу, і за... за... Пийте, Сніжинко... За Пантеру не хочете? Ха-ха, о, вона — справжня Пантера! Ну, та нічого... А, нічого... (*Пє, наливає, знов пє*).

Сніж. (*Раптом ненатурально реоче*). Ха-ха-ха! А ви й повірили, що я вас люблю? Невже повірили? Правда?

Корн. (*просто*). Повірив.

Сніж. Ха-ха-ха! Одначе, самовпевнений же ви! Як легко повірили? Та за щож би я вас любила? Га? Ха-ха-ха! Ах, ви простодушний Медведю, чистий Медвідь, так і повірив... Ха-ха-ха! О, голубе, щоб Сніжинка полюбила, треба щось для того мати, треба щось Сніжинці за те дати. Бачите Янсона? А ну спитайте його, що йому дала Сніжинка за те, що він дає? А-ну! О, Янсон розуміє красу, навіть красу страдання... Ха-ха-ха! А він так одразу й повірив... І навіть просить не говорити про се. Думкою боїть ся зрадити... Ха-ха-ха...

Корн. Значить, помилив ся... Ви досить щиро говорили... Ну, помилив ся...

Сніж. І тільки всього?... (*Напружено жде чогось від його*).

В сей мент чуєть ся дзвінкий жіночий голос за колонами і хутко входить Ріта, багато одягнена, в модному капемоху, з блискучими очима, різкими, піднятими руками. До Мулена, що йде за нею:

— Ну, швидче! Я змерзла... Вина і всього... О, тут вже... А! і Білий Медвідь єсть з білою Сніжинкою? Яка поезія! Месьє Мулен, ви не соромтесь, тут всі свої. Ми сядемо тут? Чудесно... Швидче вина. Гарсон! Вина!

Корній (*Зразу напружившись, побачивши Ріту, сїдає так, щоб видно було Ріту. Голосно до Сніжинки*): Ну, так за вічне, Сніжинко! (*пє*).

Ріта. Ха-ха ха! Мулен! А ми за мент! Правда?

Мулен. (*розглядаючись, теж піднято*) О, чого? І ми за вічне можемо випити! (*Вічливо укланяєть ся Сніжинці й Корній, ті недбало хитають йому головою*).

Ріта. Ні, хочу за момент! Тільки за мент. Правда, Білий Медведю? Чи ти мене вже й не пізнаєш? Давно не бачились, може, й забув уже! Добрий вечір! Се-ж я — жінка твоя.

Корній. Добрий вечір!

Ріта. Як же там твоє велике полотно?

Корній. Чудесно... Мое полотно чудесно собі стоїть.

Ріта (з натиском). Стоїть?

Корній. Стоїть.

Ріта. Ага! А ти собі тут?

Корній. А я собі тут.

Ріта. Ха-ха-ха!.. Ну, значить все в незмінному стані... Чудесно! Ми значить сучасні супруги! Ха-ха-ха!.. От-се я розумію. (*Видно тяжко питати, з усилом*): Ну, а як же там наша дитина? Ха-ха-ха!.. Той, як його... забула вже, як він називається, ах Лесік, ну — так, Лесік? Як же там наш Лесік? Га? (*Дуже швидко до гарсона*). А! Вино... Се яке? Фі, я сього не хочу, я не люблю... Не звикла... А се? Ага, се добре. Ну, Медведю, як же син наш, га?

Корній. Піди подивись...

Ріта. Ніколи голубчику... Сьогодні ще маю в Chat noire їхати, а завтра теж цілий занятий. (*До Мулена*). Правда, милий?... Може, ви Сніжинко, знаєте? Хоч вас і не цікавлять такі дрібниці, але ви тепер мабуть ближче стоїте до них і знаєте?

Сніж. О, розуміється, знаю! Я тільки що од Лесіка... Він себе чудесно почуває... Зараз так сміяла ся з ним... Ніяк не хотів пускати мене...

Ріта (*хрипло*). Хіба?... (*Прожогом наливає шклянку вина і випиває*). О, значить, усе добре... Ну, і чудесно!.. Ха-ха-ха! І нам чудесно. (*До Мулена*). Що ти, мій старенький, так сидиш наче в гостях? Пий! Пий же, говорю! Плачу за все!

Мулен. Ріто, і тут буде те саме, що вчора?... Ха-ха-ха!

Ріта. А що вчора? А хіба вчора погано було? Ха! Я вчора одному цікавому добродію такому, як, наприклад, от сей (*повертається до Штіфа, що цікаво підійшов*) пляшкою голову погладдила... (*до Штіфа*). Може хочете спробувати? Чудесно виходить!

Штіф. О, дякую, я не цікавий до таких експериментів.

Ріта (*До Сніж.*) Так, кажете, наша дитина... ха-ха-ха... гарно себе почуває?

Сніж. Пречудово! Такий веселий, свіжий, я його давно таким не знаю. Білий Медвідь хоче навіть писати його й мене... Вашу фігуру витерти і замінити моєю...

Ріта (*юстро-дико до Корнія*). Правда?!!

Корній. А, маєш!.. Ні... Сніжинка жартує...

Сніж. Але се чудесна ідея! Ха-ха-ха!

Ріта (*Мовчки, тяжко дихаючи дивиться на Сніжинку. Тихо-хрипло*): Сніжинка дуже весело жартує... Але... (*круто одвертається до Мулена*). Ну, що, правда тут весело? А бач не хотів іти! Насилу затигла сюди... Тут так весело жартують, так затишно... Ну, чом же не пеш. Пий!.. Фу, душно як! Треба роздягатись. (*Встав роздягається і вішав пальто на колону. Після того прибірається проти дзеркала*).

Мулен. (*до Штіфа*). Ти думаєш, я що-небудь розумію? Се вино знає, де воно, що воно? Так само я знаю... Ся жінщина вміє закрутити голову... О, вона вміє! Але все одно!.. Ха-ха-ха! Ти дивиєш ся? О, я сам себе не пізнаю. Мулен здурів. Так ти можеш всім сказати. Мулен здурів і більше нічого! Пий (*Пє*).

Штіф. За жінчину, яка вміє закрутити!.. (Пе).

Ріта (підходячи до столу). А! Мій старенький часу не гас! Але чому так пусто сьогодні тут? Де ж сім'я артистів!

Штіф. Сім'я артистів, мадам, на балю „незалежних новаторів“.

Ріта. А се що за категорія? Яке новаторство ще заводять? Може, щоб муштини родили дітей, а жінчини жили з любовниками?

Штіф. Ха-ха-ха! О, я був би першим ворогом таких „новаторів“.

Ріта. А чому ті сидять там? Сер Блек, Мігуелес! Ідьте сюди. І ви Кардинал. Ідьте до гурту, веселіше буде. І дам ваших кличте. Се — ваші аміе? Чудесно! Тут жон не має, всі ми аміе. Правда, Мулен? Ха-ха-ха! А ти бояв ся йти сюди, думав що я до мужа побіжу. Ну, от мій муж, ну, і що ж? Біжу? Га? Ха-ха-ха! Ми сучасні супруги? Ну, що ж ви, Блек, Мігуелес? Не хочете?

(Ті встають і нерішуче переходять на сей стіл).

Ріта. От і чудово. Ви ще пете? Пийте, Мулен платить. Власне, не Мулен, а я, бо те, що він зараз платить, я потім одплачу. Правда, Мулен? Скільки я тобі вже винна? Рахунок ведеш? Знаю, ведеш. Ну, і веді...

Мулен. А, розумієть ся, веду. Всяк своє веде! Пийте, панове! Чорна Пантера всіх нас частує. Ха-ха-ха! Штіфе, пий!

Ріта (до Корнія й Сніжинки). А ви чого ж? Не хочете? Мулен, я хочу танцювати! Скажи, щоб прийшли сюди музики.

Мулен. (Схоплюючись в п'яному захваті). Музики? Тут?

Ріта. А де ж? Я хочу танцювати танок апашів. З тобою! Хочеш?

Мулен. Розумієть ся хочу! Ха-ха-ха! Гарсон! Музиків сюди. Хутко! Ми будемо танцювати танок апашів з Чорною Пантерою. О-ля! Геть столи! Панове, пересідайте на другі столи, середина вільна мусить бути. Штріфе, помагай!

Видко, як гарсон говорить щось хозяйіну, той стискує плечима, відповідає і гарсон біжить у другий кінець кабаре. Через якийсь час веде музиків. Публіка починає підходити наперед і зазірати крізь колони.

Ріта (на Мулена). Ач, як розходив ся! Ха-ха-ха! Мігуелес, що ви на мене так дивитесь? Га?

Мігуелес (серйозно). Я не впізнаю сеньору.

Ріта. Чому? Весела? О, я вмію бути дуже веселою. Може хочете зо мною танок апашів зтанцювати?

Мігуелес. Дякую, я не вмію.

Ріта. Шкода. У вас постать дуже хороша для сього танку. Ви його не вмієте? А я вмію. О, чудовий танок! О, і музики вже йдуть. Мулен, на середину.

Корній (весь час не і стає хмурнішим і хмурнішим. Раптом не видержує і голосно говорить): Запніть завісу!

Ріта. (Хутко в його бік). Що? А ви хто такий? Яке вам діло? Не подобаєть ся, можете забіратись. Не сміть запинати! Я хочу танцювати. Прошу всіх, все кафе, весь Париж! Чорна Пантера, коханка Мулена буде танцювати танок... (До Мулена). Ха-ха-ха!.. А месье Мулен уже й просіав? О, ні, я ще не коханка і не аміе месье Мулена!

Я — жона артиста Корнія Каневича. Voila! Ось — мій муж. А я жона його, буду зараз танцювати танох апашів. Ну? Музики готові?

— *Голос од музиків*: — Готові?

(Публіка товпиться крізь колони. Сніжинка щось говорить Корнієви, але той понуво дивиться на Ріту).

Ріта. Ну, Мулен, починаємо?

Мулен. Я весь тут.

Ріта. (Хляскає в долоні музикам). Альо! (Музики грають. Ріта й Мулен танцюють. Де далі то з більшим запалом, якоюсь дикою п'яною жагою і майстерством).

Сніжинка. (захоплено встав й жадно слідує. До Корнія). Вона гарна, Медведю! Вона страшно гарна!

Ріта. Швидче, музики!

Корній. (не, але не зводить очей з Ріти. Кулаки його машинально стискаються. Він то схопить ся, то знов сяє. І знов не чарку за чаркою).

Ріта. Фу, годі!.. (Важко дихаючи, підбігає до Корнія). Ну, що? Гарно танцювала? Га?..

Сніжинка. Чудово, Ріто!!

Ріта (не звертаючи на неї уваги). Ну? Не думав, що я можу, га? Ха-ха-ха! Думав тільки пелюшки мити можу? Що ж ти мовчиш? Подобається, кажи?

Корній. (Сильно ставить чарку на стіл, не відповідає)

Ріта. Ха-ха-ха! Обережно, чарку розібеш, двадцять сантиметрів коштує, не хватить заплатити. Ха-ха-ха! (Одходить) Мулене, дякую! О, дякую.. Ну, що, Мігуелес, може, ви зо мною хочете? Ах, ви не вмієте! Ну, не треба... А публіки скільки. (До неї). Цікаво, правда? Ха-ха-ха! (Публіка розходить ся балакаючи).

Штіф. Ви чудово танцювали, се щось надзвичайне. У вас така пластика...

Ріта. Невже? Пластика? О, у мене пластика, ха-ха-ха!.. А ви пете? Панове, мусите всі пити, бо буду сердита. Блек, пийте, я не хочу, щоб коло мене були тверезі очі! Мусите, всі п'яні бути.

Блек. У п'яного мадам, очі більш тверезі, ніж у тверезого.

Ріта. Все одно!.. Мулен... О, мій Мулен... які в тебе зараз чудові очі. Білий Медведю! Подивись, які очі у мес'є Мулена... Подивись, Мулен, покажи моему мужу, які в тебе очі зараз... Масляні, жадні, ха-ха-ха! Такі і в мого мужа були колись... Що ви, панове, шопочетесь? Не вірите? Спитайте у мого мужа... А Мулен все так же дивиться ся... Одурів, правда? Алей чекай, ти ще рано дивиш ся... так. А се забув... (Виймає зза корсажу карти). Хочеш грати?..

Мулен. (З викликом). Хочу!

Ріта. А? Не боїш ся вже?

Мулен. Все одно. Чим швидче, тим краще! Давай!

Ріта. О? А я не хочу... Панове, хто хоче з нами в карти грати? У нас гарна гра. Ми граємо з Муленом на поцілунки. Кожний поцілунок мій коштує сто франків. Десять поцілунків тисяча фравків або одна ніч любови... Але я на поцілунки тільки з моїм Муленом граю. Вже програла йому п'ять поцілунків ще п'ять і... і... я твоя? Правда? Amie,

га? Ха-ха-ха! Чуєш, Білий Медведю? Хочеш грати з нами?.. Але бідний, чим же ти гратимеш? Хіба полотном? Ха-ха! Ну, Мулен! Грай-мо! Панове, хто хоче? Мігуелес? Блек? Кардинал?

Сафо. Я хочу грати!

Ріта. О? Чудесно! Теж на поцілунки?

Сафо. О, ні, я на гроші. Кардинал, я хочу грати.

Мулен. Штіфе! Грай! Ставка скільки хто хоче. Гра — штос.

(Всі тихо між собою балакають. Підходить і Янсон).

Ріта. Поцілунок на червового короля. На тебе, Білий Медведю!

Ха-ха-ха!

Мулен. Ще хто?

Янсон. На жирову кралю сто франків або один поцілунок.

Сніжинка. *(Схотившись, вражено:)* Янсоне! Се що?

Янсон *(спокійно)*. Краса виграє.

Мулен. Ще хто?

Сафо. І я на жирову кралю десять фразів.

Ріта. Ого! Швидче, Мулене!

Мулен. Ще хто? Нікого? Очиняю колоду. *(Дає направо й наліво).*

Сафо. Жирова крала! Програла!

Мулен. Побита!

Янсон *(спокійно)*. Краса виграє.

Ріта. Ну, Білий Медвідь? Хто кого чи Мулен тебе чи ти Мулена?

Мулен. Раз-два. Раз-два. Червовий король. Побитий! Шість поцілунків! Прошу. Хто ставить?

Кардинал. *(виймаючи гаманець)*. Хм! Я волів би, дитинко, щоб ти грала на поцілунки. *(Дав гроші).*

Сафо. Он-я-як? Ах, ти ж... Ну, чекай!

Ріта. Два зразу на червового короля! Кінчать так кінчать!

Мулен. *(в захваті)*. Чудово? Ще хто?

Янсон. Сто на жирову кралю.

Сафо. Я десять на неї!

Мулен. Чудово! Очиняю колоду. Раз-два. Раз-два. Раз-два. Червовий король. Побитий. Вісім поцілунків!..

Сафо. Далі ж, далі! Що за свинство!

Мулен. Ах, далі.. *(здає)*.

Ріта. Білий Медведю! Побиває тебе Мулен! Та що ти все пеш?! Ти б краще пограв! Га? Не хочеш? Останні два поцілунки ставлю..
(В юлосі мука, і одчай, і завзяття). Прощай ся. Ну?

Корній. *(помалу встав і підходить до столу, заклавши руки в кишені)*.

Мулен. *(З легкою тривою, але й з викликом дивить ся на його)*. Месьє Корній хоче грати?

Корній. Ні, хочу дивитись

Ріта. Тільки дивитись?..

Сафо. *(Незадоволено)*. Е, я не хочу грати, як так.

Кардинал. То найкраще, дитино, давай сюди гроші. То не наша гра.

Мулен *(До Ріти)*. Ну? *(Випиває шклянку вина)*.

Ріта. *(Встав. Глухо)*. Уже вісім? Більше ніхто не хоче грати?..

Ну, розумієть ся. Значить, зараз кінець?.. Ну!.. Знаєте що Мулене: або квит на все, або... кінець грі і... всьому. Хочете?

Мулен. (*Хвилюючись*). На все квит чи тільки на поцілунки?

Ріта. Ха-ха-ха! І тут торгуєть ся. Ні, за рукавички, що ви сьогодні купили, я вам зостанусь винна п'ять франків! Кінець або так, або так! Фу?

Мулен. Добре. На Червоного короля?

Ріта. На Червового короля!

Мулен. (*Здушено*) Очиняю колоду. Раз-два. Раз-два.

Корній. Стійте. (*Дуже хвилюєть ся, хрипло:*) Ні, нічого . здавайте!

Ріта. Що ти хотів? Що ти хотів? Чекайте, Мулене! Що ж ти хотів, говори скоріше! Ну? Ну, що? Ну, говори ж, ти!!

Корній. Нічого далі...

Ріта (*дико*). А-а. Ну, так далі, Мулене, далі, швидче кидай подлого Червового дурня! Швидче ж, ну, руки дріжать, теж мущина!

Мулен. (*трусачись весь*). Раз два, раз два! (*Всі напруженно сліdkують*).

Ріта. Швидче, швидче!

Мулен. Червоний Король! Побитий!

Ріта (*тихо опускаючись на стілець*). Ну, от і кінець. Побитий. (*Заплющув очі і сидить як мертва*). Тепер кінець.

Корній (*хрипло, голосно*). Ну, а тепер весь квит на мое полотно... На полотно. Ну?

Мулен (*розтеряно*). На полотно?...

Ріта (*хутко підіймаєть ся й напруженно застиває*).

Корній. Так, на мое полотно... Не варто?.. Програю, ваше полотно і... Чорна Пантера... Виграю... — мое полотно і... Чорна Пантера...

Ріта (*гордо*). Чорна Пантера не програєть ся! Я йду за Муленом. Ходім!

Корній (*тихо*). Я не скінчив же... Я хотів сказати: „і Чорна Пантера буде вільною“. Вона може й тоді піти з Муленом. (*До Мулена*). Ну? (*Мулен вагаєть ся*).

Сніжинка (*обурено*). О, крамар паскудний! Та грайте ж!

Мулен. (*з кривою посмішкою*). Добре! На що ставите?

Корній. На жирову кралю.

Сафо. Ой, не треба, вона програє!

Корній. Здавайте.

Мулен. (*дріжачим голосом*): Очиняю колоду. Раз-два... Раз-два... Раз-два... (*Довго рахує. Видко як Ріта дріжить і жадно сліdkує за картами; Корній стиснув кулак, стоїть непорушно; Сніжинка глибоко зітхає*).

Мулен. Жирова краля... (*Убитим голосом*). Взяла... (*Випускає карти й кровожально посміхуєть ся до всіх. Всі глибоко зітхають*).

Корній. Полотно — мое... А Чорна Пантера вільна... (*до неї*). Хочеш додому?

Ріта (*мовчки йде до вішалки, одягаєть ся*).

Сніжинка (*в захваті і зхвилювано стискуючи руку Корній*).

Ви гарні Медведю. Те правда, що я вам говорила. Чуєте? Янсоне, платіть, ходіть! (*Хутко виходить*).

Ріта (*підходить до Мулена тихо*): Простіть, Мулене, я все верну вам, що позичила... Простіть, що дала вам неприємності... (*До всіх*). До побачення. (*Корній, не дивлячись на його, не сміло*). Можна взяти тебе за руку? У мене ноги дріжать.

Корній (*беручи її під руку*). Ми поїдемо. Гарсон я завтра прийду заплатити.. (*Гарсон мовчки уклоняється*).

Корній і Ріта помалу виходять. Всі провозжають їх мовчазними, серйозними поглядами.

ДІЯ ІІІ.

Декорація першої дії.

Корній (*сам, в пальто ходить по ательє, сильно зачіуючи пальцями волосся назад і, видно, глибоко й тяжко про щось думаючи*).

Зліва хутко виходить Ріта, теж в пальто, але без капелюха, несе на руках дитину. За нею Ганна Семеновна, яка витираючи сльози, неспокійно говорить:

— Рітенько! Ну, на віщо ви його сюди? Тут холодно... І сонний він...

Ріта. Нічого мамо, нічого. Тут видніше, я хочу роздивитись його. Я ж хочу побачити його як слід. (*Кладає на канапу, сама став на вколійки хапливо розмотує*). Ну покажись, покажись своїй мамі, покажись своїй гидкій мамі. Кинула тебе, кинула погана... О, муко моя рідна!.. Ну, який же ти став? Який?.. Господи! Як же схуд він!! О, Боже! Та що ви з ним зробили?!

Ган. Сем. Рітенько, Рітенько... Нічого не робили... То вам так здається... Йому краще навіть стало.

Ріта. „Лучче“?! Та подивіть ся ж на очі його! В них смерть!. Боже мій!

Ган. Сем. Та Господь з вами, дитино, що то ви таке говорите! А хай Бог милує од таких слів... Що ви справді?.. Дитина навіть не плакала... Тиха, як ангел. От ще таке...

Ріта (*раптом*). Сніжинка сьогодні ввечері була тут? І він сміявся до неї?

Ган. Сем. Яка Сніжинка? Ніякої Сніжинки тут не було.

Ріта. Ага... Значить... (*до дитини*). А я думала, що Лесіка мого вже одняли... Одняли кров мого серця. Лесю, Лесюню, Лесіку мій, який же ти став!.. Як же тихо ти посміхаєшся... Чого ти так посміхаєш ся страшно дитино моя, життє моє? Лесіку!.. Мама?... Мама?... Пізнав. Пізнав маму? Пізнав свою кров. (*Дико, жагуче, несамовито починає цілувати личко дитини, ніжки, ковдру, яким замотано Лесіка*). О, моє єдине щастє, моє єдине сонце, моя радість, біль мій солодкий, пекучий. Лесіку! Лесю, Лесіку! Посміхнись до мами, ось прийшла до тебе... Мама не дасть тебе нікому, мама скажена, мама безумна, але мама серце своє вирве для тебе... Лесіку, Лесіку!.. (*Припадає до нього з судорожною, жадливою любов'ю*).

Ган. Сем. (*підходячи до Корнія, що все ходив по хаті*): Сину, роздягни ся... Та чого ти такий?

Корній (*машинально роздягаючись*). Нічого мамо...

Ган. Сем. Що ти думаєш, сину? Тепер же все добре... Годі... Бог з ним...

Ріта. Корній! Іди сюди.

Корній (*підходить*).

Ріта (*любовно, несміло*). Подивись, зовсім твоє чоло... Навіть волосики так закручують ся... Бачиш?

Корній (*киває головою й з тихою сумно-любовною поспішкою дивить ся на сина*).

Ріта. А ще через рік буде вилитий тато. Сядь тут, коло його... Дивись як він оченятками на тебе водить... Тихий же який він став! (*з скорбію*). Чого ти, дитино, тиха така?! Що ти чуєш?

Ган Сем. А Ріто, та не вигадуйте ви Бог зна чого! От напались! Раз-у-раз він такий тихенький...

Ріта. Як він на тебе дивить ся... Очей не зводить. (*З ревністю*). Лесіку! Маму вже забув? Лесіку!.. Ні, ні, смієть ся... Смієть ся до мам! (*Починає жагуче цілувати*).

Корній (*Одводячи її голову*). Обережно, Ріто, ти його душиш...

Ріта. Я?? Душу?? Я душу? О-о! А ти бачив, як кітка носить в зубах котенят? Я малою завжди однімала, думала, що вона їх задушить. Оттак і я душу... (*Припадає до сина*). От-так і я душу... Оттак і я... Ти моє кошеня... Ти моє медвежа маленьке... Ох, у мене серце розірветь ся!

Ган. Сем. Буде, Ріто, хай він засне... Кладіть його в колиску Недобре... Давайте сюди...

Ріта. Ой, ні! Я ж так давно-давно не бачила його. Я сама його закачаю. Сама, на руках своїх. Сама в колиску покладу, сама нічку просижу над ним. Сама, сама!.. Дитиночка спатоньки хоче? моя біленька? Хоче моя зірочка бліда? Зараз, зараз... О, бліда ж яка! Боже мій, Боже...

Ган. Сем. Та, розумієть ся, буде бліда в сих туманах та дощах... Тут і доросла людина без привички заслабне... Як вони тільки живуть тут, Господи? швидче б уже вибратись звідци... (*До Корнія*). Синку, ти вже не гай ся з картиною, продавай її швидче, Господь з нею, та їдемо..

Корній. Картину? Яку?

Ган. Сем. Та отту ж таки...

Ріта (*хапливо*). Мамо, мамо, Не треба ж! Хай потім, не треба зараз!

Ган. Сем. Та чого ж потім? Треба ж уже...

Ріта (*хапаючи Корнія, що став підійматись*). Сиди, сиди!.. Мамочко, не треба... Я ж вам казала... Ідіть до себе, я хочу щось сказати Корнієви. Ідіть, мамо...

Ган. Сем. (*стискуючи плечима іде*). Та до якої ж тільки пори?.. Дитина он.

Ріта. Мамо, мамо!.. Я сама, я сама...

Ган. Сем. (*зітхав й виходить*).

Ріта. Чого ти такий, Нію? Чого? Ти ще не простив мене, ні?

Корній. Нічого, Ріто, нічого... Що ж там прощати? Нічого нема... Нічого.

Ріта. Ні, ти якийсь став інший... Ти всю дорогу мовчав, тут мовчиш. Що ти думаєш, скажи? Скажи все, я все зроблю, ну, скажи ж...

Корній. Та нічого ж, Рітонько... Нічого... Все се якось не так... Не так все се у нас... От і все...

Ріта. Що ж не так? що?

Корній. Ну, все осе... Яюсь ненормально...

Ріта. Що ж тут ненормального? Що я люблю свою дитину? Хіба ж ти її не любиш?

Корній. Люблю... А, Ріто, люблю... Тільки ми між собою... Та я не знаю... Не так все се... Не повинно так бути..

Ріта. Що ж між нами?.. Може, ти мене вже не любиш? Ну, говори прямо! Говори.

Корній. О, ні, люблю.. А-а, люблю так, що... І сам не думав, що так люблю. І Лесіка і тебе... І от... От се й не зрозуміло й ненормально.

Ріта. Та що ж ненормально? Може, думаєш, я не люблю тебе? Думаєш, зрадила тобі? Се думаєш?

Корній. Ні... Я вірю тобі... (Хоче встати).

Ріта. Та куди ж ти? В чому ж річ?

Корній. В чому?.. Ха, в чому... Щось ще єсть... А, Ріто, тут ти мене не зрозумієш. Тут, я бачу, ти мене не зрозумієш. Ти мене не зрозумієш... І говорить не варто... А, не варто... Ні, ні... (Хоче встати).

Ріта (не пускаючи). Та сиди ж, Нію... Чого ж я тебе не зрозумію? Мистецтво? Так?

Корній. Так, мистецтво.

Ріта. Ну, то чом же я тебе не зрозумію? Чом? Хіба ж я тебе досі не розуміла? Хіба я не була тобі товаришом? Хіба я не боліла твоїми болями і не раділа твоїми радощами? Нію? Хіба ти можеш мені дорікнути? Хіба ж я тебе не любила, не зливала своєї душі з твоєю? Нію? Мужу мій? На віщо ж таке говорити своїй найближчій людині? На віщо так безумно мучити її й себе? А дитина? Чим же вона винна? Чим її ти можеш докорити? Що любиш її? Але ж вона не винна за се. Ну, не люби її, ну, викинь на улицу, забудь, покинь...

Корній. А, як би я міг викинути!

Ріта. А ти б хотів? І мене хотів би викинути? Хотів би? Ну, викидай... І з чим же ти зостанешся? Ти будеш порожній, бо життя тільки в сьому, се єсть найлюдське. Приймеш холодну, гарну Сніжинку? Красу? Життя Нію, не в красі, краса в життю, в любови, ось в сьому (показує на Лесіка). Се єсть людське... Нію, Нію, ну, що з тобою сталося, ти ж мій дорогий, ти ж мій єдиний, чулий, добрий... Нію, як можеш ти нас так мучити, як можеш, за віщо? Ну, вдумайся сам, як ти нас усіх мучиш! За що? що ми тобі зробили? що любимо тебе, що... Ой, Нію, Медведю мій прекрасний, я ж люблю тебе так, що в той же день помру, як побачу, що ти не хочеш більше мене... Скільки я перемучилась за сі дні... О, Боже!.. І знаєш що я рішила? Знаєш? Що я вбю тебе, Лесіка і себе! Я не можу жити без вас... Я не знаю, кого я більше люблю тебе чи Лесіка, але знаю, що без половини серця жити не можу! Не можу, Нію! Хай сі інстинкти, дикі, сліпі, я не можу... О!

і знай се... Ну, обніми ж мене, обніми, пригорни, я так змучилась за тобою, так витягнулось все серце до тебе і до... до дитини нашої...

Корній (*зворушений, обіймаючи, сильно пригортає до себе*). Ріто моя, Ріто моя...

Ріта. Твоя, твоя, милий, вся твоя. Ми всі трое — одно.. Памятаєш у Кіплінга? Памятаєш: „ми всі трое одно“? І от нас трое і ми всі одно... (*Десь чується тиха приглушена гра на скрипці*). Хто то грає? Ах, то Італьянець-композитор...

Корній. Як гарно грає..

Ріта. Він грає нам... Правда?.. Як у нас будуть гроші, ми купимо піаніно і я буду тобі грати... Ти будеш малювати, а я гратиму тобі. Памятаєш, ти казав, що тобі найкраще пишеться під музику. І Лесік буде тут, буде тобі щіточки і фарби подавати... А я всю душу виграватиму тобі, а ти візьмеш її в свою душу і з неї передаєси на полотно. І ми разом будемо творити, всі трое, бо ми „всі трое — одно“. Правда? Правда?

Корній. Правда... Лесік спатки хоче, дивись, оченята які зтомлені...

Ріта. Зараз, зараз... Втоплені, втоплені оченятка мої, втоплені бідні мої, пелюсточки мої бліді, ніжні... Зараз спатоньки... О, дитино, яка ж ти стала! Ой, яка ж ти стала, бідна моя! (*Схиляється і з скорбною любов'ю дивиться на сина*).

Корній (*наче вколотий, втирається в їх очима*).

Входить Ганна Семеновна, тихо підходить, тільки подивляючись на обох).

Ріта (*несвідомо, поринувши вся в скорб, задумливо шопоче*). Дитино... Бліда... Зтомлена зірка моя...

Корній (*ніби, боячись злякати, спугнути, тихо, обережно підводиться і, не зводячи з них очей, хоче йти до полотна*).

Ріта (*повернувшись до його*). Нію, дивись...

Корній (*хапливо, з ляком*). Ріто, Ріто, не говори, не воруйся, стій так... Хвилиночку, ради Бога!

Ріта (*здивовано*). Що ти? (*Зрозумівши*). Ага, ну, добре... Може стати там?

Корній. Ні, ні, ні.. Стій так.. Мамо, одійдіть!.. А, може, справді сюди... Я тільки одну рисочку... (*Хапається, хвилюється*).

Ган. Сем. Ну, от, уже напало... Господи!

Ріта (*злякано*). Мамо, мамо, не треба, ради бога!

Ган. Сем. (*стискає плечима*). Дитина ж спати хоче... Що ви мучите її?

Корній. Мамо! Ради бога... Ну, що се таке.. Сюди, Ріто... Клади на стілець сюди, так. Сама сідай.. Одну хвилиночку... Одну рисочку... Ії, знаєш, тоді не видно було, не так, тепер... лучше... Таке страданье... Се іменно те, що треба... Се іменно вона.. Схились, трошки піднімись, так... Тепер дивись... Трохи не так... Ні, ні, нічого... Видно, видно... (*Вдивляється з близька*). Так, так... Воно.. Воно..

Ган. Сем. (*стискає плечима*). Радіє, що воно... „рисочка“... Та ти в душу подивись там ще більша мука... Радіє! Господи!

Корній (*одмахується*). А, мамо!.. Трошки вище ще, Ріто... От-

так... Лесіка... трошечки от-так .. Ах, шкода що не день... У його тепер чудова блідість...

Ган. Сем. *(все більш і більш вражена)*. „Чудова блідість!“

Ріта. Мамо! Я вас молю, ради Бога, мовчіть, я ж вас просила... Ну, зробіть се для мене.

Ган. Сем. Та як же я, Господи, можу мовчати?! Та я дерево чи що? Мучать дитину і радіють, що „чудова блідість“. Та я ж ще не зовсім здуріла, прости Господи! „Рисочка“... Радіє, що рисочка страдання... Та що ж се таке? „Чудова блідість“. Та задушіть дитину іще краща буде...

Корній *(не чуючи, підбігає до полотна, знімає його, вдивляється, з одчаєм)*. Не так! Не те... А, Боже!.. У тебе не було, Ріто, сього, що тепер. Не було...

Ган. Сем. А ще б пак! Ти б ще більше помучив, ще б не те було... Ну, їй Богу, подуріли чи що?! Та дитину захододите!

Ріта. Мамо, я вас молю!..

Корній. Ріто, Ріто... не ворухся, спокійніше, ввійди в себе... *(Ханав палітру, мішав фарби, юрчково пише)*. Ах, як би день! Ти завтра сядеш трохи далі... Трохи далі... Завтра тіни... А сьогодні... тільки се, тільки тут, ось-ось... Ні, ні... Ріто, ради Бога!..

(Дитина слабо починає плакати).

Ган. Сем. *(схоплюється, підбігає і бере Лесіка з стільця)*. Годі! Що се таке?!

Ріта *(теж нахилившись до дитини)*. Лесіку, Лесіку!

Корній *(мсто)*. Мамо! Одійдіть, я вас прошу! Покладіть дитину, покладіть, я вам кажу!

Ган. Сем. Ти сказився? Дитина змерзла, плаче.

Корній. Хай мерзне, плаче, покладіть.

Ган. Сем. Не покладу! Що я така божевільна, як ти?! Що се таке? Тобі оті „рисочки“ на рядні дорожчі ніж оттут на лиці? Схаменися! Та звірі так не роблять!

Корній. Мамо, ви нічого не розумієте, покладіть Лесіка!

Ган. Сем. Не покладу! Вбий мене, не покладу. Я не сказала ще, щоб морозити дитину! *(До Ріти)*. А ви, мати хороша, сидить! Та я...

Корній *(підбігаючи, з мукою, дріжачи весь)*. Мамо, я вас благаю, на хвилиночку! Ну покладіть Лесіка, я тільки одну рисочку, тільки одну, вона пайважніше. Мамо, голубко, молю вас, покладіть, не мучте мене, я не можу, я мушу. Мамочко! *(Цілує їй руки, дріжить, ханав Лесіка)*.

Ган. Сем. Господи! Збожеволів. Се ж божевілле! Та заспокойся... Та сину, що з тобою?!

Ріта *(з мукою заламлюючи руки)*. О, Боже!

Корній. Мамо, дорога, хороша, ну, на хвилиночку, він уже не плаче, тут тепло, ми затопимо грубку, мамуню, мамо, не мучте ж мене, я не можу!

Ган. Сем. *(вражена і злякана)*. Господи милостивий... Та продай ти лучше се нещасте наше!

Корній. Продам, продам, сьогодні ж, завтра, продам, тільки покладіть.

Ган. Сем. Що ти з ним казатимеш!.. Осе так так... Нате, ма-люйте, коли вам страдання на полотні важніші ніж живі... Нате, робіть з ним, що хочете. (*Кладе Лесіка на старе місце. Милує, заюртає його*).

Корній. Мамо, не замотуйте його, я ж нічого не бачу. Та одій-діть од його. Що ж се таке, нарешті, Боже ти мій!

Ган. Сем. Та як же не замотувать, коли тут холодно, як у льоху. Що ж ти думаєш собі, та ти ж про дитину подумай, про ося, а не ту, хай вона тобі згорить разом з твоїм рядном!

Ріта (*тихо, з мукою*). Мамо, я ж вас просила, я сама все...

Ган. Сем. Та не можу ж я! Я ж людина, чи звір? Та й звір дитину свою жалує...

Корній (*не слухаючи, захоплюючись знов*). Мамо, одступіть ся, ви ж заступаєте... А, Боже мій! От маєш! Ріто, ти вже не так сидиш... Трошки нижче... Так.. Ввійди в себе.. Спокійніше... Ну, прошу ж спо-кійніше.

Ріта. Не можу, Нію...

Корній (*дратуючись*). Та як не можеш! Ну, спокійніше будь і вже... Ввійди в себе.

Ріта. Не можу, Нію, ну, не можу... Прости, не сердь ся...

Корній. В тебе зовсім не той вираз страдання... Так же не можна... Ну, дивись на Лесіка...

Ган. Сем. „У тебе не той вираз страдання“. Так он як вони ма-люють ся сі картини. А прокляття ж вам, коли так!

Корній. Ріточко, сиди тихо... сиди... От так... Ну, хоч так уже... Ах, пропало... Ну, так хоча... (*Горячково пише*).

Лесік знов починає плакати.

Ріта (*кидаючись до його*). Лесю, Лесюню, серце моє, не плач хоч ти! Господи!

Ган. Сем. (*рішуче і люто*). Е, що я з вами буду довго тут?! Давайте сюди дитину (*бере Лесіка*). До якої ж се пори буде? Ви всю ніч його тут будете морозити? До смерти? Хочете, щоб „рисочка“ смерти появилася? Геть! Малою он — її, а дитини я не дам! Вона без-захистна і вступитись за неї нема кому! Геть! (*Іде з ателем*).

Корній (*з одчаєм*). Мамо!!

Ган. Сем. Геть! Не дам! (*Виходить*).

Корній (*люто шпурляє щіточку*). Так не можна! Так не можна! А, так не можна, нарешті! Що се таке?!

Ріта (*підходячи до його, приюртаючись*). Нію... Заспокой ся...

Корній. Та як я можу заспокоїтись? От єсть! Тільки от-от маю схопити і на! Так же не можна!..

Ріта (*дивлячись на полотно*). Нію, його треба все одно переробляти...

Корній. Для чого? От єсть! Нічого переробляти! Тільки трохи... А, Боже... Як раз...

Ріта. Воно не вдасть ся тобі, Нію.

Корній. А, розумієть ся, не вдасть ся, як будуть з під носа ви-хоплювати... Але мусить удатись. І вдасть ся, я чую..., я чую, от!

Ріта. А мені здаєть ся, треба нове почати...

Корній. Нове? Не скінчивши сього? Та на віщо?!

Ріта. Ти не хвилюйся, а от послухай, що я скажу. Се полотно ти продай... Чекай, любий, дай я скажу... Се полотно ти продай, ми на сі гроші виїдемо і там на новому місці ти почнеш друге... Ми будемо всі здоровіші, спокійніші, ти краще працюватимеш.

Корній. Ну, от маєш! Значить, і ти не розумієш нічого. Та мені, власне, не треба спокійніше. Власне, я бачу, що помилявся! От єсть. Я се як раз зараз побачив. У тебе не було тоді тої скорбі і справжньої муки, що зараз... Я брехав, я штучно хотів утворити на полотні, коли у тебе не було. Ха! Власне, тепер то се і треба! Спокійніші... От єсть! Ха! Мені не треба спокою.. Моя ідея спокоєм руйнується... Саме тепер, от зараз, в сю хвилину мені потрібні ви...

Ріта. Наші муки?

Корній. А так! От маєш... Се єсть іменно те, що треба... От іменно!

Ріта. Ти б, може, навмисне муки сі зробив би, щоб намалювати? Живі муки тобі тільки як „чудові рисочки“?

Корній. А, Ріто, ти, як мама...

Ріта. А хіба не так? Та ти ж подумай: на полотні ж ми, я твоя жінка і син твій. І ти радієш, що ми мучимся, бо ти можеш схопити „те, що треба“. Вдумайся сам, як людина, що ти робиш!

Корній. А, Ріто, ти, як мама, „вдумайся, схаменися“. Ти мене не розумієш. От і вже.

Ріта. Так — не розумію, як ти хочеш.

Корній. А, я се знаю. Я се знаю. Я се казав...

Ріта. І не розумію! Я можу бути товаришом, але давати сімю, давати себе й дитину свою полотну — не можу.

Корній. Ага! От воно і єсть. От воно і єсть. Значить, ти — не товариш. От се і єсть все... От і вже.

Ріта. А, а ти хотів би цього? Ти, може, хотів би ще „вищої“ скорбі, щоб Лесік помер і тоді мою скорб намалювати? Ха-ха-ха! Та цього не буде. Ти сам себе нищиш! Чуєш? Як Лесік помре, тобі не буде кого малювати! Чуєш? Твоє полотно все одно зостанеться нескінченим. Розумієш?

Корній (*вражений*). Не скінченим?

Ріта. А як ти скінчиш? Ну? Хто тобі буде тоді моделлю? Де ти „рисочки“ візьмеш? Ну? Се полотно ти все одно мусиш не скінчити. Ти мусиш його продати. І друге почати.

Корній (*стрепенувшись немов упечений*). А, ні! А, вибачай... Коли вже діло йде так, то ти мусиш, нарешті, щось для цього зробити! От.

Ріта. Я? Що я можу зробити? (*Корній хоче сказати. В двері стук*).

Корній. А, ще когось несе. Ввійдіть!

Входять Сніжинка і Янсон.

Сніж. Вибачте, будь ласка, ми на одну хвилинку. Добродій Янсон має до пані Ріти одну справу. На одну хвилинку.

Ріта (*здивовано*). До мене? Дуже прошу.

Янсон (*спокійно*). Прошу мені вибачити, що вмішуюсь в ваші.. в ваші особисті справи... Річ в тім, що мені відомо, що вам треба виї-

хати через здорове дитини з Парижу. Цілком розуміючи вас і знаючи ваше скрутне становище, я насмілився запропонувати вам свою маленьку поміч. Я можу вам позичити грошей, коли зможете вернути, тоді й повернете.

Ріта (*спалахнувши*). О, дякую дуже... Але...

Янсон. Вибачте, я вас перебію. Але одна умова: я позичу гроші тільки вам і з тим, що виїдете з Парижу ви, а ваш муж лишиться тут.

Ріта. Що-о?! Щоб я одна їхала?.. Що ви, добродію?

Янсон. Таку умову я ставлю.

Ріта. Що б муж мій тут zostався, а я їхала? Для чого? На віщо вам?

Янсон. Така моя умова.

Ріта (*лягнувши на Сніжинку*). Ха-ха-ха! Я розумію. Дуже дякую, добродію, дуже дякую. Ви дуже добрі, а ще більш простодушні.

Корній. Я не розумію сеї умови. І потім ми не можемо згодитись... Я мушу кінчати свою роботу. Що за... чудна умова?

Ріта (*до Янсона*). Та ви розумієте, що ви пропонуєте, чи ні?

Янсон. Я, мадам, завжди даю собі відчит, що говорю і роблю.

Ріта. Не думаю, щоб на сей раз ви вірний відчит дали собі! Ха-ха-ха! Розумієш, Корній, сю умову? Я поїду, а ти лишишся тут і в тебе не буде вже жінки і сім'ї. Ти будеш „вільним“ і де-хто може заняти моє місце. Ха-ха-ха! А добродій Янсон така добра людина, що згожується допомогати сьому.

Сніжинка (*весь час посміхається*).

Корній. Що за нісенітниця!.. А, маєш... Я не розумію, добродію, на віщо я вам тут? От єсть!

Янсон (*з спокійною усмішкою*). Така моя умова. Я ніяких пояснень не можу вам дати.

Ріта. Ну, то за таку поміч я можу вам на двері показати, добродію!

Янсон. Як знаєте, воля ваша.

Ріта. Ха-ха-ха! Та хіба я не знаю, чиї се умови? Се не ваші, а он-чиї! (*Показує на Сніжинку*) Ні? Не правда?

Янсон. Я сказав, що пояснень дати вам не можу.

Ріта. Ну, розуміється. Як ви можете їх дати, коли вона звеліла вам не давати. Вона звелить вам стерегти двері, як вона спатиме з любовником і ви стерегтимете!

Янсон (*спокійно*). Се моя справа, шановна добродію. Ви приймаєте мої умови?

Ріта (*мільно*). Ні! Таку поміч я вважаю собі за образу! Розумієте? Забірайтесь геть!

Янсон (*уклоняючись*). Я сього ждав. Прошу вибачення. (*Повертається і йде*).

Сніжинка (*з посмішкою до Корнія*). А, правда, Янсон може розуміти красу?

Ріта. Так само як павіян! Або жалкий раб!

Сніж (*тихо*). Дуже помиляєтесь. Во всякому разі своє він любить так, що все дасть за його. А ви своє так не любите. Ви жертвуйте сином для ревности. Не правда?

Ріта. Як ви смієте так говорити зо мною!

Сніж. Хіба не правда? Хто вам дорожче?

Ріта. Про те я вам казати не буду, бо ви ні того, ні другого не зрозумієте. Вам бульварні чуття тільки зрозумілі. Прошу вийти з нашої хати.

Сніж. Я на образи не хочу відповідати образами. А до того, що я розумію, ви ще не доросли. Прощайте, Білий Медведю! (*Помалу виходить за Янсоном*).

Ріта. Ха-ха-ха... О, подумаєш! Не доросли... Але яке нахабство! Який цинізм! Така пропозиція! Се таке... отверте щось, нахабне, брудне. Фу, Господи! Та як вона сміє?!

Корній (*що весь час ходив по хаті*). А, лиши... Ну, просто Сніжинка дурниці робить... А, що там... Я все одно не можу. От і вже. Не можу.

Ріта. Ти завтра ж продаси полотно і визволиш мене од таких образ і пропозицій! Чуєш? І як ти міг, слухати спокійно сю подлу пропозицію? Як ти міг допустати се?! Вона ж, видно се, прийшла спеціально, щоб нас образити!

Корній. А, Ріто... Яка там образа... Зовсім вона сього не думала. От собі думає, що сім'я не підходить артистови і хоче нищити її. От і вже... І не в тому річ.

Ріта. Ти, здасть ся, цілком співчуваєш їй.

Корній. Лиши, Ріто... Не можу я співчувати тому, чого нема в мені.

Ріта. Ні, ти співчуваєш! Бо як би ти був проти сього, ти б не мучив нас так., ти б давно вже зробив для сім'ї те, що всякий мусить зробити.

Корній (*раптом роздратовано*): А, для сім'ї, для сім'ї! Все для сім'ї! А чому сім'я для мене не робить? Такої сім'ї я не хочу! От єсть! Не хочу та й уже. Я переріс таку сім'ю. Се минуло ся... Минуло ся. Все для сім'ї: і честь для сім'ї, і властність, і талант, і держава... Та що таке? Хай сім'я служить уже чомусь більшому за неї! Годі.

Ріта. Більшому?

Корній. А щоб ти знала, що більшому. Творчости! Мистецтву, от чому. На! Завели собі сім'ю і все їй давай, — священка. Поцілував другу жінчину, честь опозорив. Бо сім'ї те шкодить. А к чорту, не хочеш? На, маєш! Колись вона була головна, а тепер чоловік виріс. Виріс і вже. Годі. Сім'я мусить нову форму придбати. От. Годі од сім'ї до всього підходити... Так-так! Що се, справді, таке? Того не можна, того не можна, те їй давай, се їй давай. Та що? Хіба я якийсь крамарь, що має лавку для сім'ї? Маєш! Хіба я живу для того, щоб сім'ю содержувати? Сім'я мені головне? Та з якої речі? От єсть тобі! Се колись було, а тепер сім'я хай служить. От і вже. Я й досі нічого не можу зробити, нічого більшого не можу написати. Я все продаю, все спішу. Та до якої ж пори? Маєш! Одну річ хотів зробити і от тобі — давай її сім'ї. Але вибачайте, я її не дам. А, того не буде! Хочеш сім'ю рятувати, то рятуй сама! А хочеш бути мені дійсним товаришом, то мусиш все віддати для мистецтва. От і вже. Треба, нарешті, ясно се поставити, до якої се пори буде!

ЛНВістник 1911, кн. VI.

27

Ріта. Що ж я тобі ще не дала? Що ти не взяв ще у мене? Говори, я дам.

Корній. А, що! Чого ради я повинен для сім'ї давати своє... все найдорожче, чому сім'я мені не дасть свого найдорожчого... „святого“... А, маєш...

Ріта. Говори ж, що! Говори, що сім'я тобі ще не дала, твоєму мистецтву, що?

Корній. Нічого не дала, а ще взяла. Мені треба грошей на Салон, на роботу, на фарби. Де я візму? Де? А, маєш. Де я можу зараз дістати, коли я скінчив роботу? Продать сю, а потім знов почати, не скінчить продати, і знов? І так все життя? Та що таке?! З якої речі?

Ріта. *(Тихо)*. Чого-ж ти хочеш? Щоб ми пішли од тебе? Ти хочеш, щоб я взяла гроші у Янсона і поїхала? Так?

Корній. Ні, я сього не хочу...

Ріта. Ага, ти мусиш кінчати роботу. Ну, так чого ж тобі треба?

Корній. Мені треба грошей. От і вже.

Ріта. І мені треба. Ну?

Корній. *(Зупиняючись, чудно дивиться на неї)*. „Ну?“ Ну, так от що я тобі скажу. Ти говориш, що ти все можеш зробити, що ти товариш мій?

Ріта. Говорю. Ну?

Корній. Ну, так от: ти мусиш піти до Мулена, продатись йому і взяти для сім'ї і для мене грошей. І вже.

Ріта. *(Пронизана жахом)*. Корнію, що ти говориш?!!

Корній. Я говорю те, що говорю. Дай свою честь сім'ї для мистецтва, для мене.

Ріта. Корнію! Господи! Ти свідомо се говориш? Ти розумієш, що ти говориш?

Корній. Я говорю те, що я говорю. От і вже.

Ріта. О, Боже! Мені снять ся, чи... Господи!.. Ти на се йдеш? На се?!

Корній. Я мушу мати гроші. Я давав їх за твою честь, сім'ю, дай мені за мою честь. Я не можу так далі!

Ріта. Ти безчестям сім'ї хочеш купити собі артизм свій?

Корній. Безчестя нема ніякого. Ніякого. Безчесте тоді, коли сім'я вище всього. Тоді жінщина не сміє нарушати її наказів, бо сім'я руйнується. От. А коли сім'я—средство, тоді безчестя нема.

Ріта. О, Боже!.. Щоб я своє тіло продавала для твого полотна? Для того мертвого свої живі муки, сором?

Корній. Так! Щоб ти тіло продала... Я продавав для вас свій мозок, свої нерви, тіло й душу, а ти продай тільки тіло. От і вже. От і вже. А ти тіло продай. А полотна я не продам. Іди до Мулена.

Ріта. Та ти ж сам дві години тому назад своє полотно давав за моє тіло!?

Корній. Тоді я давав, а тепер ти дай. Я рятував сім'ю, рятуй мистецтво. А не вирятуюш, все погине. Я більше не можу. От і вже. Я мушу писати або... кінець всьому. Ідеш?

Ріта. Куди?

Корній. До Мулена!

Ріта. Ти справді?!

Корній. Справді.

Ріта (*Якийсь мент пильно дивиться на його, вся дрижить*). Щоб я пішла... для того полотна?!

Корній. Для того полотна.

Ріта. (*Раптом стрибаючи до столу, хапає ніж і біжить до картини*). О, коли так, то...

Корній. (*Несамовито кричить*): Ріто! Куди?! Ріто?! Зупинись!

Ріта. (*Біля картини, зупиняючись. Люто*). Смерть твоему полотну!

Корній. Ріто! Не смій. Чуєш?! Клянусь, в ту ж мить своїми руками задую Лесіка, як поріжеш! Одійди!

Ріта. Лесіка? Ти!

Корній. (*Грізно*). Даю тобі слово! Даю тобі клятву, що в ту ж мить задую. Хай буде, що буде! Одійди од полотна! Я тобі кажу, одійди краще! (*Несамовитий і рішучий*).

Ріта (*Пильно вдихається в його. Вірить. Помалу одходить. Сідає коло столу і падає головою на руки*).

Корній. (*Оглядається. Підходить до неї*). Я тебе питаю: підеш?.. Ріто, підеш до Мулена? Відповідай!

Ріта. (*Схоплюючись, голосно плаче йому в лице*). От тобі моя відповідь!

Корній. (*Витираючись. Глухо*). А-а, так? Ну, хай буде, що буде! (*Хутко виходить*).

Ріта. (*Дрижучи вся, падає знов на стіл і гірко ридає*).

Д І Я ІV.

Там-же.

Входять з коридору Ганна Семеновна, Сніжинка і Мігуелес.

Ганна Сем. (*часто витирає сльози, говорить пошепки, весь час прислухаючись до кімнати Ріти*). Балакайте тихо... Вона може почути...

Сніж. Та в чому річ, що сталося?

Ганна Сем. Зараз, зараз... (*Підходить до дверей зліва і прислухається*). Єсть... Він ходить, а вона співає. (*Ледве чути колискову пісню*). Тихше... Я боюсь на хвилинку вийти з хати... Два рази сьогодні вискабувала в коридор і нікого дома не було. Стукала, стукала до всіх...

Сніж. (*нетерпляче*). Та що ж сталося? Що? Може, з Лесіком що?

Ганна Сем. (*плаче*) Помер..

Сніж. (*скрикує*) Помер Лесік?!

Ганна Сем. (*злякано*). Тихо, ради Бога! Вона як почує... Ох, Боже, що тут діється!..

Сніж. (*тихо*). Коли ж він помер?

Ганна Сем. Ще вчора ввечері, як раз, як вона надумалась взяти гроші Янсона. Рішилася і от... Хто б думав...

Сніж. Та він же недавно ще був зовсім здоровий?!

Ганна Сем. А, де вже там здоровий... В один день розгорівся і згорів. Ввечері (*плаче*) й не стало... Як свічечка наприкінці несподівано блимнула і погасла.

Сніж. Бідний Лесік! От несподівано... Як же вони?

Ган. Сем. (*озираєть ся*). О, тут ще більша біда!.. Я вже до вас... Поможіть мені якось з ними... Я ж сама, я нічого не можу!.. Вони сидять всю ніч, весь день і не одходять од трупика. А вона наказала, щоб я нікому не говорила, що він помер... Що вона хоче, я не знаю... Його нікуди од себе не пускає... Він цілий день нічого не їсть, дивить ся на трупик, ходить по хаті, щось думає і знов дивить ся.. А вона он вже співає над ним... Хотіла, щоб обмити ж, поховати... Ну, горе, нещасте та якось же треба порядок дати. Тільки ж хоч сховати, воно ж дух почне давати... А її ніякими словами не вговорюш. Вцепить ся, як... чиста пантера і нічого з нею... Ради Бога, допоможіть мені якось... Вони ж обоє побожеволіють, як ще одну ніч посидять... Треба їх розлучити... Розвіяти трохи їх... Щось... Ну, я вже не знаю... (*Витирає сльози*).

Мігуелес. Вибачте, сеньора, сеньор Корвій по своїй волі не хоче одходити од тіла сина?

Ганна Сем. Не знаю... Ні, вона його не пускає... Як би хтось прийшов, кудись покликав, він би пішов... Тш!.. (*Прислухаєть ся*). Щось голосно балакають... Він навіть хотів вийти, так вона не пустила... Потім я ще боюсь, щоб вона йому й собі чого не заподіяла... Ви ж знаєте, яка вона. Вона все твердить тепер, що він її кине, що звязок порвано, що вони не простять один одному сього... І все шукала сьогодні вранці опіум... Пляшечка опіуму у неї була... Та, слава Богу, не знайшла і покинула... Тільки сама вся така, що... страшно дивитись. Всю ніч билась головою об підлогу, а ми не давали... Ох, ся ніч!.. А тепер щось думає, сидить, як камінь, і думає, думає, аж страшно стає... Благаю вас, допоможіть мені якось розважити їх, якось... Порядок якийсь дати. Ми ж усі побожеволіємо от так. Господи! Як би я знала, ні за що б не виїхала сюди. Думала, на старість з сином буду. І в таке попала... Внука не стало, сина ще не стане... (*Плаче*).

Сніж. (*розчулено*). Ну, нічого, якось все буде. Треба щось зробити... Тільки як же зробити. Туди можна зайти?

Ганна Сем. Ой, ні, не пустить. Та й не варто туди йти, а надто вам. Треба, щоб вона вас і не бачила, бо і так часто говорить йому про вас і... боїть ся. Ах, горе хоч у кого розум помутить... Треба щоб добродій Мігуелес з нею поговорив, (*до Мігуелеса*) вона найбільш симпатично до вас ставить ся... А ви, Сніжинко, уже з ним, він вас послухаєть ся більш ніж кого. Як би так, щоб її кудись хоч на годинку з дому вивести, щоб подивилась на вулиці на людей, се б її думки хоч трохи розвіяло б. А його теж... І трупик же, Господи, треба обмити! Треба ж і труну купити, поховати. Якось же чи в поліцію чи куди тут заяву зробити?.. Яж нічого тут не знаю..

Сніж. Хм!.. Що ж тут придумати? Ви кажете, що вона мене боїть ся і говорить йому? Ви не подумайте..., я для того питаю, що, може, все таки мені можна піти до неї... Може, вже вона не так дуже вороже ставить ся?.. Як ви думаєте? (*В очах жадність і напружена увага*).

Ганна Сем. Ні, ні, краще не йдіть!.. Буде гірше... Буде гірше... Не треба... Хай добродій Мігуелес...

Сніж. Ну, а... добродій Корній як до мене?..

Ганна Сем. Корній нічого... Я от що думаю: ви, Сніжинко, ідіть на веранду і сховайтесь. Я викличу сюди Ріту, скажу, що добродій Мігуелес має важну справу до неї... Як вона вийде, ви тоді через ті двері ідіть до Корнія і виводьте його на веранду. А звідти вже сюди та й до себе чи куди там. Тільки дивіть ся я буду каплять, як можна йти... Щоб на неї не наскочити... От тільки як її з дому вивести? Я вже думала так, щоб добродій Мігуелес сказав їй, що приїхала одна її подруга Аня Смірнова, — вони дуже люблять ся, — та заслабла і просить приїхати в отель. Тільки ж чого записки нема?.. От горе.

Мігуелес. Я скажу, що загубив записку!

Ганна Сем. Ага! Се нічого. А як же тоді, як ніякої подруги не буде? Що вона подумає. Вона й так боїть ся, що... Ах, горе ж яке, Господи Милостивий.

Мігуелес. Та на віщо все се? Я просто з нею поговорю. Сеньора Ріта людина розумна і зрозуміє, що не можна ж так весь час? Як ви думаєте, сеньора?

Ганна Сем. Ой, боюсь... Може б ви їй се вже десь там сказали, щоб Корнія витягнути?

Мігуелес. Ну, добре. А як називаєть ся та подруга?

Ганна Сем. Аня Смірнова.

Мігуелес. Аня Смірнова. Добре.

Ганна Сем. І от ще що: не показуйте їй знаку, що ви що-небудь знаєте, Боже вас борони! Так наче нічого не сталось. А то й не рушить нікуди. А ви, Сніжинко, слідить же, як я буду знак давати... Буду каплять, значить можна йти. І до його в кімнату, і сюди.

Сніж. Добре.

Ганна Сем. От, Господи, до чого дожила на старість!.. Ну, та що ж зробиш?..

Мігуелес. Чекайте, сеньоро... Мені здаєть ся, що сеньоріті Сніжинці треба підождати на веранді доти, доки сеньора Ріта не вийде зовсім, бо вона може вернутись і не застати...

Ганна Сем. А правда, правда... Ох, і не раз, мабуть, ще вернеть ся... Та чи й піде ще?

Мігуелес. А потім ще: ся сеньоріта Аня Смірнова блондинка чи брюнетка? І яка з себе?

Ганна Сем. Не бачила, не знаю... Фотографію бачила, здаєть ся, блондинка.

Мігуелес. Хм! Ну, та нічого!.. Якось викручусь... Ідіть уже.

Ганна Сем. Ну, Сніжинко, ховайте ся.. Іду...

Сніжинка *виходить на веранду, а Ганна Семеновна — в кімнату Ріти.*

Мігуелес (*зхвилювано ходить по ателє*).

Сніж. (*визираючи із дверей тихо*). Мігуелес!

Мігуелес. Що?

Сніж. Ви її довше не пускайте додому.

Мігуелес. Добре. (*Сніжинка ховаєть ся, а він знов ходить*).

Виходять Ріта і Ганна Семеновна.

Ріта. *(В чорному, дуже бліда, на лиці строга, хмура задума).* Добрий вечір, Міґуелес. Що ви мені хочете сказати? Вибачайте, я з вами не можу довго говорити, я дуже занята.

Міґуелес. Дуже вибачаюсь. Але справа не моя, а... одної особи, яка сьогодні приїхала в Париж і хоче вас бачити. По дорозі вона дуже заслабла і зовсім хвора зараз...

Ріта. Се дуже неприємно. Шкода...

Міґуелес. Ся особа — ваша подруга Аня Смірнова.

Ріта *(неуважно)*. Аня Смірнова? Коли ж вона приїхала?

Міґуелес. Вона приїхала сьогодні вранці і дуже хвора...

Ріта. „Сьогодні вранці і дуже хвора..." *(Здавлює голову)*. Вибачте, добродію, мені трохи голова болить... Я вас не розумію, ви говорите, що хтось приїхав у Париж...

Міґуелес. Ваша подруга, Аня Смірнова...

Ріта. Ну?

Міґуелес. І хоче вас бачити, бо сама прийти не може... Щоб ви прийшли до неї...

Ріта. Ах, так, так.. Зараз?

Міґуелес. Зараз

Ріта. Я не можу зараз... І, взагалі, я більше не можу. Ви мені вибачте, я мушу вас лишити, у мене дуже важна справа...

Ганна Сем. Рітонько, Аня дуже хвора і хотіла б вас бачити. Аня Смірнова.

Ріта *(здавлює голову)*. Чекайте... Мені трохи голова болить і здається все сном... Ви говорите.. Ах, так!.. *(Живіще)*. Ви говорите, Аня Смірнова в Парижі? Давно?

Міґуелес *(все більш і більш почувуючи себе нїяково)*. Вона сьогодні вранці приїхала дуже хвора і просить вас прийти...

Ріта. Вона дуже хвора? Аня?.. Господи, я нічого зараз не розумію. Чого Аня в Парижі? І через що ви, Міґуелес? Я нічого не розумію.

Міґуелес. Її знайомий мій приятель... І, словом, я знаю...

Ріта. І хвора?.. Хоче мене бачити? Аня? Господи, що ж мені зробити? Чекайте... *(Нїби про себе)*. Так... Так... Ну, все одно!.. Тільки я не можу довго... Я на пів години. Хм. Добре! Се навіть дуже добре!.. Я з Анєю... Добре, добре, я зараз... Я одягнуся і... де-що зроблю. Почекайте... Ви на мене не дивуйтесь, Міґуелес, у мене зараз одна така важна робота, що мені голова запаморочилась... Я навіть з хати не вихожу... Се, мабуть, всі помітили? Правда? У Корнїя теж... Ми мусимо спішити...

Міґуелес *(з нїяковістю)*. О, сеньоро, я вас цілком розумію...

Ріта. Правда? Ну, то прошу зачекати одну хвилинку, я зараз... Я дуже рада, що так... що приїхала Аня, я її давно не бачила... Дуже дякую... Я зараз... *(Біжить до себе)*.

Міґуелес *(до Ган. Сем.)* Се дуже тяжка роль, сеньоро... Я каюсь, що взяв її на себе.

Ганна Сем. *(втираючи сльози)*. Я розумію вас... Я розумію... Але ви додержте вже до кінця.

Мігуелес. Я не знаю, чи зможу довго... Мені хотілось зразу признатись... Я дуже каюсь, що взяв ся... Се дуже тяжко, сеньоро...

Ганна Сем. Ну, що ж робити? Ви бачили самі, яка вона..., В неї якась одна думка сидить і вона нічого не бачить і не чує. Вона ж так збожеволіє... Принесіть уже таку жертву. Хай вона навіть розсердиться на вас... Що ж робити?

Мігуелес. Я на се готовий... Але я не думав, що се так трудно буде...

Ганна Сем. Ну якось уже...

Виходить Ріта одягнена, піднято говорить:

— Ну, я можу... *(За нею виходить Корній, лице сіре, зтомлене; тупо-суворе)*. Корній! Ти ж пам'ятаєш своє слово: ти нікуди не підеш. Чуєш?

Корній. Я сказав, Ріто, що нікуди не піду. Я сказав і вже.

Ріта *(до Ганни Сем.)* Мамо, ви мусите мені дати обіцяння, що Корній до мого приходу нікуди не піде...

Ганна Сем. *(несміло)*. Йому б треба хоч трошки на свіже повітря, пройтись...

Ріта. Ні, ні!.. А. Лесік? *(Злякано дивить ся на Міг. Хапмиво поправляється)*. А наша робота? Ти мусиш вести її далі. Чуєш, Корній?

Корній. Та сказав же, Ріто...

Ріта. Я більше як сорок хвилин не буду. Мігуелес, се — недалеко?..

Мігуелес. Недалеко.

Ріта. Я Анї два тільки слова і зараз же назад. Я мушу тобі, Корній, неодмінно сьогодні щось сказати. Ну, я йду. *(До Міг.)* Ходімте.

Мігуелес. До побачення! *(Виходять)*.

Корній *(ходить в задумі по хаті)*.

Ганна Сем. *(обережно зупиняючи його)*. Нію!

Корній. Що, мамо?

Ганна Сем. Годі журитись, сину... Не можна ж так уже...

Корній. Я, мамо, не журюсь...

Ганна Сем. Ну, якже не журити ся... Всю ніч і весь день сидите обоє, нічого не їсте..., щось думаєте... Над чим там думати? Ну, горе, нещастє, а все ж таки журбою не поможеш йому. Дасть Бог, будуть ще діти...

Корній *(тихо)*. Ні, мамо, так більше дітей у мене не буде... А, так не буде...

Ганна Сем. Як так? Як же се „так“?

Корній. Так, як було... Як було... Ну, мамо, не треба говорити... Зараз не треба говорити...

Ганна Сем. Та чому ж не треба? Як же то так було? Було як у всіх людей буває... Що ти говориш, сину?..

Корній *(посміхаючись)*. Ага, от-то і єсть, як у людей... От-то і єсть...

Ганна Сем. Так віки було, сину.

Корній *(так само)*. Ага, от-то і єсть, що віки. От-то і єсть...

Ганна Сем. *(тривожно)*. Та що ти, сину, говориш? Може, тобі... голова болить?

Корній. Буде, мамо... Я нічого не знаю... От і вже... Я зараз нічого не знаю... Я знаю, що єсть два... ні, три трупи в хаті... От се я знаю...

Ганна Сем. (злякано). Господи, Нію, що ти говориш?! Які три трупи? Де?

Корній (посміхаючись, показує на хату Ріти, на полотно і на себе). Он, он і ось... Ну, і годі, мамо... Годі... Ідіть до Лесіка.. Я хочу сам побути... Мені голова болить... Я хочу трохи спочити... Трохи спочити... От іменно... спочити б трохи... А там... Ну, йдіть, мамо, йдіть...

Ганна Сем. Нію... Тут хоче тебе бачити Сніжинка... Може б ти з нею трошки пройшов ся по улиці..., голова б посвіщала... Ти ж не спав, не їв... Не можна ж так...

Корній. Ні, мамо, я нікуди не піду... А Сніжинку... Ну, що ж я нічого не маю проти Сніжинки... Нічого...

Ганна Сем. Так я скажу їй... (Голосно кашляє, іде до веранди й одчиняє двері).

Входить Сніжинка і говорить Ган. Сем.

— Я трохи не замерзла. Добрий вечір, Білий Медвідю! (Підходить до його).

Корній. Добрий вечір... Ви були на веранді?

Сніж. Вечір такий гарний, я собі гуляла там...

Корній (тильно дивить ся на обох). Не треба було сього, мамо... А, не треба... Можна було прямо прийти...

Сніж. Я прямо й прийшла.

Корній. Ну, все одно... Тільки... негарно...

Сніж. (робить знак Ган. Сем., щоб та вийшла).

Ган. Сем. виходить.

Сніж. Що з вами, Білий Медвідю?

Корній (просто). Хіба ви нічого не знаєте? Знаєте ж, на віщо... сі комедії?.. Мати думає, що ми вже побожеволіли... Сідайте Сніжинко...

Сніж. Сядьте й ви... Тут.. на канапу.. (Корній мовчки і важко сідав. Здалека чується гра на скрипці).

Корній (тихо). Знов грає..

Сніж. Се той Італянець... Він тільки вночі може грати...

Корній. Так, вночі... Вночі — тихо...

Сніж. Дуже тяжко, Медведю?

Корній. Я зтомлений.. і порожній...

Сніжинка. Порожній?

Корній. Порожній, як... труп. Так мені здається. (По паузі). Я—чужий собі... Так мені здається... От-так мені здається і вже...

Сніжинка. Нічого, знову будете повним... Все буде добре. Медведю... В кожному поганому єсть часточка доброго... Ви зато можете бути тепер вільним... Як схочете, розумієть ся...

Корній. Не знаю... Нічого, Сніжинко, не знаю...

Сніжинка. Будете! В вас є сила, велика сила, вона своє візьме... Се тільки тепер... Ви зтолені, прибиті, вражені.. Потім сила пробеть ся вгору... І навіть добре, що так сталося!.. Така моя думка, Медведю.

Корній. Не треба, Сніжинко, не треба... Я нічого не знаю... І не треба... Потім... Все потім..

Сніжинка. А я думаю, що не потім, а зараз... тепер же! Ви— не хлопчик і мусите у всяких обставинах давати собі відчит... Що за легкодухість. Люди в більших нещасть не падають духом, а вам, може, й не нещастє се, а щастє.

Корній. Не говоріть так, Сніжинко... Не треба... Негарно.

Сніжинка. Через що?

Корній. Я не знаю.. Негарно і все... Так мені здаєть ся... І не в тому річ... Зовсім не в тому. Ну, помер Лесік... Ну, й помер І вже. І горе, і жалко. Ну, і вже. Кінець, не оживе... Друге... А, друге єсть, друге.

Сніжинка. Що ж друге? Ріта?

Корній. *(мовчить)*.

Сніжинка. Ріта, Медведю?

Корній. Не будемо говорити, не будемо. Не треба. Щоб говорити, треба знати... Треба все знати. Сніжинко. А що ми знаємо? Що я знаю? А, от-то і єсть... Я знаю, що так не можна, а як?

Сніжинка. Що „так“?

Корній. Так, як було... А як инакше? Хто скаже? Я? Чи Ріта? О, Ріта... Вона инакше не скаже. О, вона не скаже... Ні, ні, вона не може сказати инакше.. Ви думаєте, вона мені простить Лесіка? *(Чудно посміхаєть ся)*. О Чорна Пантера за дітей не прощає нікому. А, то вже ні... І вона права... Вона права.. А я теж правий... Хто ж винен, Сніжинко? Хто? А, от-то і єсть, що хто!

Сніжинка. Ви розійдетесь тепер?

Корній. *(Здивовано)* Хто?

Сніжинка. Ви і Ріта.

Корній. Як розійдемося?

Сніжинка. Ну, „як“. Як звичайно розходять ся.

Корній. Не знаю... Я сього, власне, й не знаю... Я тепер нічого не знаю... Ох, як зтомив ся ж я!.. І все таки нічого не знаю... Усе таки... Ну, все одно... Все одно, Сніжинко.. Чуєте, як грає?.. А ти-хо як.. Бідна Ріта! Ох, яка вона бідна! Ну, все одно... Щось буде... Побачимо...

Сніжинка. Ви з нею говорили?

Корній. Ні, ми нічого не говорили... Ми тільки чуємо. Розумієте, Сніжинко, як можна не говорити, а всі думки чути?.. Розумієте? От і ми чуємо... І я чую, і вона чує... Ну, що ж? Побачимо.. А що побачимо? Хто скаже? Ну, як треба, Сніжинко? Як?

Сніжинка. За Ріту я нічого не можу сказати. Я її не розумію... А вам скажу: ви хочете бути артистом? То мусите бути вільним. Артист, не повинен мати сімї. Він — жрець. От і все!

Корній. *(мовчки, не зжовуючись, хитає головою)*. Ні... Ні, Сніжинко..

Сніжинко. Ні, так!

Корній. Ні, — він буде.. не цілий... Не цілий. Так я чую... От чую і вже...

Сніжинка. А так цілий, коли дає себе сім'ї і має те, що хоч і ви зараз? Так цілий?

Корній. Ні, і так не цілий..

Сніжинка. А як же?

Корній. Ага.. От-то і єсть, що „як“! Як? Я знаю? Ми переросли се, а нового не маємо... Форми нові треба... Се — вічне, Сніжинко... Вічне... Тут уже... годі... А форми не ті... От і єсть. От і дупшуть, от і стискають... А як инакше? *(Ніби до себе)*. Ну, як, от-так просто: як? Чи Ріта ж зможе якось инакше? Чи зхоче? Ні.. А, Ріта й не зхоче і не зможе... От і єсть... І вже.

Сніжинка. Та чого ж неодмінно Ріта? Хіба ви з нею на віки зязані? Є другі жінщини, які зхочуть і зможуть. Чого тільки Ріта?

Корній. Чого Ріта?.. Того, що.. *(довго мовчить)*. Не знаю...

Сніжинка. Ех, Білий Медведю, не Ріти вам треба! Ріта — для самця, а не для творця. Творець переріс самця. Ось в чому суть людини. Так, так! Людина знає красу, а звір її не знає. От все. Ви мусите звіря в собі вбити. Тоді ви дасте красу, яка в вас є. Є, мій Білий Медведю, є!.. Послухайте Сніжинки, яка найбільше чула й чує в вас сю красу. Встаньте зараз, сильний, твердий, напишіть листа Ріті і ходім зо мною. Творець мусить бути жорстоким, не всяку жалість треба допускати до себе. Ходім, Медведю! Я не говорю, щоб ви мене любили, щоб до мене йшли. Я хочу бачити вас вільним і гарним. Чуєте? Хочете, ми ніколи не будемо бачитись. Я не для себе... Хоча... хоча, Медвідю, я думаю, що як би ви пішли до мене, я б дала вам все те, що вам треба, те нове, що ви хочете й не знаєте. Медведю, дорогий, білий *(стає на коліна перед ним)*. Послухайтеся Сніжинки. Вона вам хоче тільки краси, тільки краси, Медведю ходім? Га?

Корній. Сніжинко, Сніжинко, не треба, не зараз... Не треба.

Сніжинка. *(Рішуче)*. Скажіть: ви любите Ріту? Любите?

Корній. Я не знаю, Сніжинко, не знаю...

Сніжинка. Ну, скажіть, — ви, очевидно чуєте таку зязь з нею, що не можете порвати? Так?

Корній. Не знаю ж, Сніжинко!.. Я чую тільки, що... що... порвалось щось... А що? Не знаю... Може гон знає?

Сніжинка. А вона се чує? Чує?

Корній. І вона чує... А, може, й не чує... Може, й я нічого не чую... Не знаю, Сніжинко. Не треба, не зараз... Потім... Все потім... Там ще Лесік.

Сніжинка. Лесіка вже немає. Зв'язь порвано.

Корній. Не знаю... Може, й порвано. Може, се й єсть...

Сніжинка *(благаючи)*. Білий Медведю, ходім зо мною! Ходім, Медведю.. Ходім зараз, я боюсь за вас... Я боюсь, Пантера дужа... Вона не пустить вас...

Корній. Ні, я не боюсь... нікого, а тільки... себе. От іменно, себе.

Сніжинка. Медведю, білий, прекрасний...

Розчиняють ся двірі в коридор і хутко входить Ріта. Зобачивши Сніжинку, яка раптово підвела ся, зупиняється і якийсь мент не може нічою сказати. Нарешті, важко, трудно дихаючи тихо і хрипло говорить:

— Я так і знала... *(Помалу йде до них. До Корній).* Так, значить, мене для цього виманили з дому?

Корній *(спокійно, тихо)*. Я нічого. Ріто, не знаю...

Ріта *(до Сніжинки. Ледве чути)*. Що вам треба тут?

Сніжинка *(гордо)*. Я прийшла не до вас!

Ріта. Ви знаєте, що там? *(Показує на свою хату)*.

Сніжинка. Знаю. Там лежить мертвим те, що вязало вас обох.

Ріта. А-а... А ви прийшли нову звязь зробити?

Сніжинка. Я прийшла од всяких звязів увільнити Білого Медведя!

Ріта. Та-ак? *(Чудно посміхаючись)*. Але Білий Медвідь звязаний з Чорною Пантерою, ви се знаєте?

Корній. А, лишіть се... Іди, Ріто, до себе...

Ріта. Я у себе. Може, комусь инчому треба йти до себе.

Сніжинка. Я піду зараз, не бійтеся. Білий Медведю, ви хотіли трохи прогуляти ся? Ходім разом?

Ріта. Білий Медвідь, добродійко, нікуди не піде!

Корній. А, Ріто, ну, на віщо так? Схочу і піду... У мене голова болить, я трохи пройду ся.

Ріта *(сильно)*. Ні, ти не підеш! Чуєш?

Корній. Я піду і вже... От і єсть... *(Хоче йти одягатись)*.

Ріта *(якийсь мент мовчить, раптом кидаєть ся до його, хапає за руку і благаючим голосом говорить)*. Нію, остань ся... Завтра підеш, куди схочеш... Куди схочеш і з ким схочеш... Сьогодні зостань ся, прошу... Нію!

Корній. Я на півгодини... У мене голова болить.

Ріта. Завтра... Сьогодні зостань ся... Останній вечір. Я розумію все... Чуєш? Зроби те, що останній раз прохаю...

Корній *(вагаєть ся)*. Я на десять хвилин...

Ріта. Завтра, завтра.

Сніжинка. Ви йдете, Медведю?

Корній. Ні, Сніжинко, я мабуть зостанусь.

Сніжинка. А я ражу вам пройтись.

Ріта *(мото до неї)*. Добродійко!..

Сніжинка *(виходячи)*. До завтра, Медведю

Ріта *(спалаючи)*. Так от чого вони виманили мене! А-а!

Корній. Ах, Ріто, ти знов! Я зтомив ся, мені голова болить... Я не можу сих криків... Пусти мене трохи пройтись, я сам піду... Я не можу... Я мушу вийти.

Ріта. Ні, ти не підеш... Ти не підеш... Чуєш? *(Бачучи, що Корній хоче йти до пальта, вона знов хапає його за руку)*. Нію! Не ходи...

Корній *(рішуче)*. Пусти! Я не можу так... Се насильство...

Ріта. Ну, я прошу тебе, благаю!

Корній *(рішуче)*. Ні. Я хочу піти і піду... От і вже. Пусти.

Ріта. До Сніжинки?

Корній. То мое діло. От і єсть. Іду, куди хочу. Веліть мені ніхто не може. І вже. Пусти.

Ріта *(придушено)*. Я благаю тебе, не велю, а молю, благаю.

Корній. Се все одно.. Я хочу піти пройтись..

Ріта (*чудно зазираючи йому в лице*). Ти инакше вже став говорити... Инакше.

Корній. Я говорю, як говорю... Пустити ж...

Ріта. А як писав мене і Лесіка, так не говорив. Ой, так ти не говорив... (*Стріпнувшись*). Корнію, не ходи! Не ходи, чуєш? Я все для тебе зроблю... Слухай, хочеш писати мене з Лесіком? Хочеш? Я візьму його і ти будеш писати. Тепер добре буде, в мене, напевне, є ще більше „рисочок“. Ні, ні, я не сміюсь, я серйозно. Ось подивись в моє лице... Ну, подивись же.. Правда, є?

Корній. А, Ріто, лиши... Не хочу я... Пізно!

Ріта. Не пізно! Чому пізно? Що він — мертвий. То нічого, нічого. Зате в мені більше виразу буде...

Корній (*неймовірно дивить ся на неї і проти волі вдивляється в лице їй*).

Ріта. Хочеш? Хочеш? Я покладу його на те саме місце і схилюсь над ним... А ти будеш кінчати. І завтра, і після завтра, ми не дамо його, поки не скінчим... Всю ніч, весь день будемо робить... Ти мусиш скінчити... Ти не віриш мені? Я правду говорю. Я хочу все тобі віддати, все, все... Все для мистецтва, сім'я, труп дитини, мій одчай, все йому... Я не сміюсь, Нію, не сміюсь, я правду говорю, я вже вірю, що треба нову форму сім'ї, цілком нову. І до Мулена, як хочеш, тепер піду. Я все буду робить уже... Хочеш, хочеш?

Корній (*машинально ступав кілька кроків назад, не зводячи очей з її лица*). Пізно, Ріто... Пізно.

Ріта. Чого пізно, чого пізно? Ти встигнеш. Тільки зараз же почнеш, зараз... Я зараз візьму Лесіка, а ти бери палітру, фарби. Добре? Добре?

Корній. У тебе зараз чудний вираз лица.

Ріта. Нічого, я буду дивитись на Лесіка і буде добрий... Буде чудовий вираз лица. Я не сміюсь, я не сміюсь... Я вже вірю...

Корній. Ти чудна, Ріто, я не вірю тобі...

Ріта. Чому? Чому? Говорю правду. Я тільки схвильована. Нерви підняті, ми ж так багато за сю добу пережили... Нічого, Нію. Я іду за Лесіком... Бери фарби, бери!

Корній (*вдивляється їй в лице, поглядає на полотно, оживлюється*). Ну, добре... Не кажи мамі...

Ріта. Ні, ні, я скажу, що ми тут посидимо. Я не скажу... Я зараз... (*Вибігав, опасливо озируючись на його*).

Корній (*підходить до полотна, скидає запону і вдивляється. Потім бере з столу палітру, фарби, приготує їх, нетерпляче поглядає на двері*).

Ріта (*хутко входить з трупом дитини*). Мама спить. Вона зтомилась і заснула біля столу. Вона не чула. Ми двері замкнемо... Ми замкнемо всі двері і будемо малювати. Правда? Тепер все инакше буде. Все, все... Ось тут Лесіка. Лежи, Лесіку, лежи, тато буде тебе писати, він зніме з тебе вічне... Лежи, мій білий... О, ти білий тепер зовсім... Тепер блідість твоя зовсім чудова... Тепер тато буде з нас задоволений. Так я поклала, Нію? Так?

Корній (борючись між тривогою й артистичним чуттям). Так, так... Тільки, Ріто... Се якось не так все таки... Трошки вправо. (Береться за голову). Ах, якось мені...

Ріта. Нічого, нічого!.. Ти тільки почни, подивись на нас і все пройде, все забудеш. І я забуду, я „ввійду в себе“. Ось дивись, зараз, ось я тільки сяду і схилюсь над Лесіком. Він тепер цілком тихо лежить, він уже не буде плакати... О-о!! (Лице її кривить судорога муки, але вона перемогла себе). От-так, правда? Добре тепер?

Корній. Трошки нижче... Ще... Так... (Вдивляється, захоплюється, починає писати).

Ріта (Чудно позираючи на його, іноді раптом посміхаючись й зараз же, ховаючи посмішку).

Корній. Сьогодні в тебе, Ріто, не такий вираз лиця... А, Боже... Зовсім не те на йому.

Ріта. Пиши, пиши... Те саме, що треба... Я зтомлена.

Корній. А, ні! Зовсім не те... І Лесік не такий...

Ріта (раптом режучи). Не такий? Ха-ха-ха!.. О, він тепер зовсім не такий, то правда. А я така, така... Ха-ха-ха!

Корній (тривожно). Ріто!

Ріта (хапливо). Ні, ні, нічого, я... у мене нерви трохи... Але ти не звертай уваги. Пиши, милий, пиши, ми мусимо скінчити... Мистецтво вище всього!.. Я вже вірю тепер.. Може, я не так сижу? Нижче, вище?

Корній. А, Боже... Щось не так... Ти не говори нічого... Помовчи... Дивись на Лесіка... Дивись і мовчи...

Ріта. Добре... (Дивиться на труп сина. Далеко знову чути тужну ру скрипки. Лицем Ріти перебиває мука і в болючій скорбі застигає).

Корній (весь оживившись). Так... Тепер так... Тепер дуже добре... Чудесно... Сиди. Рітонько, сиди, хороша.. Так-так. (Скрипка грає).

Ріта (раптом падає на труп головою і жагуче, болюче риде).

Корній. Ріто! Ріто! А, Боже, ну, сиди ж, так же не можна, тільки почав і... Ріто ж!

Ріта (помалу підводить ся, чудно дивиться на його посміхається й позує).

Корній (з одчаєм). Ну, от! Знов пропало... Знов не те... Дивись на Лесіка

Ріта. Я трохи зтомилась... Дай я спочину... Я зараз.. У мене голова болять.. І тебе болять?

Корній. А, Боже, так же не можна... Ну, сідай...

Ріта (підходячи до його). Трошки спочиньмо. Голова не болять? Ти не зтомив ся?

Корній. Трохи болять... Ну, та нічого... Сідай, Ріто...

Ріта. Може, випити трохи аспіріну або чогось щоб голова не боліла, бо я так не можу... Ось у мене єсть каплі, я зараз... (Виймає з-за корсажу пляшечку, підбігає до столу, хапливо, дрозжачими руками, але з рішучим суворо-диким поглядом наливає в шклянку води і потім із пляшечки. Несе Корнієви). Хочеш, Нію. Голова не буде, боліти. Може, ти сам винен, що у мене не такий вираз, не так бачиш, зтомив ся, голова болять. На випий, голова свіжіша буде... Ну, швидче, потім я... І будемо далі працювати... Ну?

Корній. Та чи допоможе? А голова справді, болить.. (*Бере і не*).

Ріта (*весь зацеплений дивить ся на його*). Всю, всю!

Корній. Фе, яке воно!

Ріта. Нічого, тепер все пройде!.. (*Біжить до столу, наливає води, дивить ся на Корнія, що вдихаєть ся в полотно і не не. Біжить назад*). Ну, тепер далі!.. Я вже... Тепер пиши всю ніч... О, тепер ми цілком инакше все зробимо... Тепер ми вже не розстанем ся, ні, ні... Я ж знаю, що ти се думав... Тепер ми знайдемо нову форму, ми будемо вільні, щасливі, ми сімю для мистецтва збудуємо. На сьому трупику, правда? Правда, мужу мій? Правда?

Корній. Ріто, Ріто! Не хвилюй ся ж так, сиди тихо...

Ріта. Як Лесік? Ха-ха-ха! Нічого, будемо всі, як Лесік... Ми всі троє — одно. Чуєш, правда, ми всі троє — одно?

Корній (*не чуючи*). Ріто, в тебе знов нема того. Ріто, так же не можна... Я покину коли так... А, Боже!. Фу, голова ще більше стала боліти.

Ріта. Болить?.. Уже?..

Корній. Що „вже?“ Ще болить, а не вже...

Ріта. Чи той ще... болить.. Може ти зтомив ся дуже?

Корній. Ні, нічого... Щось трохи ноги... Але нічого... Сядь лучше, Ріто...

Ріта (*надзвичайно тихо*): Я сяду... Так?.. (*Застигає й дивить ся на труп. Знову скрипка грає тужно і скорбно. Ріта все більш і більш схиляєть ся на труп*).

Корній (*шопоче*). Тепер єсть знов.. От тут. Так-так... Се воно... Воно, воно...

Ріта (*тихо, чудно*): Воно? (*Посміхаєть ся*).

Корній. Так, так, нічого, нічого, посмішка ся нічого... Тепер добре... (*Мамює*). Ах, тільки голова болить... І ноги... не стоять... Якась слабість... Сиди, сиди... (*Мамює, скрипка грає*).

Ріта (*тихо підводить ся, урочисто підходить до Корнія*). Буде, Нію... Спочинемо... Годі, любий... Тепер треба спочинути.

Корній (*слабо*). Ще-б трошки, Ріто...

Ріта. Ні, годі... Тепер уже годі... Нам треба вже спочинути. Правда?

Корній. Щось голова і ноги... Ну, спочинем трохи.

Ріта. Спочинем, спочинем... Там, на канапі, правда? Візьмемо туди Лесіка і всі спочинемо... Ходім! (*Веде його, бере труп і йде за ним*).

Корній. На віщо Лесіка? Може б нехэй там?

Ріта. Ні, ні, він з нами. Ми всі троє — одно. Правда? Тепер ми всі троє — одно... Правда?

Корній (*сїдаючи на канапі, зтомлено*). О, як я зтомив ся, слабість така по всьому тілі... Але гарно... Нам, Ріто, треба спочити. То правда.. Завтра ми будемо цілий день... Я мушу скінчити... Ми, Ріто, пережили багато... Ну, нічого... Зараз уже лучше. Правда?

Ріта. Правда, любий, правда. (*Кладе Лесіка посередині між собою й Корнієм*).

Корній. Се Лесік? О, яка слабість. Я чую, що засну... (Заплющує очі і далі говорить з заплющеними очима).

Ріта. Засни, засни... Ми всі заснем. Я тільки випю води і теж... Я зараз... (Біжить до столу, наливає в шклянку з пляшечки і випиває. Біжить назад, сідає, обнімає Корнія, пригортає до себе і тихо говорить): Тепер усі заснем... Правда? Як гарно грає скрипка. Вона нам грає... Нам, щоб ми заспокоїлись і заснули. Ми знайшли вже нове... Правда, Нію? Ти віриш мені тепер, віриш, що я вже инча?

Корній. Не знаю, Ріто, не знаю... Я хотів би тільки вірити... Бо я, Ріто, так не можу, як було... Я більше так не можу...

Ріта. Я знаю, знаю... О, я знаю, що ти не можеш... І через се... тепер буде инакше... Зовсім инакше...

Корній. А за Лесіка... ти простиш мені?

Ріта. Простю, простю, єдиний мій, за все простю... Ти любиш мене, скажи?

Корній. Люблю, Ріто, люблю такою, як ти зараз...

Ріта. Правда?.. І я люблю... І Лесік любить... І ми всі троє — одно... Як колись... О, тепер ми не розстанемся... І нікуди ми вже не підемо, ні до Сніжинок, ні до Муленів, ми всі разом будемо... Правда?

Корній (ледве чути). Правда.

Ріта. Ну, поцілуй же мене... в останнє.

Корній (слабо повертає до неї лице, цілує). Хороша моя!

Ріта. Прощай, мужу мій, Білий Медведю.

Корній (слабо посміхаючись). Прощай. До завтра. Як страшно і солодко хочеться спати...

Ріта. Спи, спи... (Суворо і скорбно дивиться на його. Скрипка все грає, тужно і жалісно. Ріта раптом здригується, тихо встає і йде до полотна).

Корній (тихо) Ріто! Куди ти?

Ріто. Я зараз. Спи, спи... (Підходить до полотна, знімає його мольберту, бере з столу ніж і розрізає).

Корній (слабо). Що там, Ріто?

Ріта. Нічого, милий, нічого... Спи спокійно. Спи тепер. (Вертається, пригортає до себе Корнія, цілує Лесіка, потім мужа, кладе голову йому на плече і з щасливою зтовленою посмішкою заплющує очі. Скрипка грає серед мертвої тиші).

